

ગુજરાતી ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમજુતી. ભૂગોળની વાખ્યા અરે
સુરત જીલ્લાની ભૂગોળના સાર સહીત.

બનાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર
લલુભાઈ જમનાદાસ બુક્કશેલર.

(આવૃત્તિ બીજી.)

સુરત “અંબિકા” પ્રેસ.

સને ૧૮૮૪.

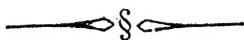
સંવત ૧૯૪૦.

કિંમત ૩ આના.

2044

ગુજરાતી ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.	પક્ષી.	સરખાં=જેવાં, બસખર
આળસુ=સુસ્ત; એટી.	ચારે=ધાસ, તંખજા	કામ=ધંધા; રાજગાર
ડાઘીઓ=ડાઘ વાળો;	વગેરે.	લગાર=જરાંએ. થોડી
(કુતરાનું નામ.)	ધણી=શેઠ; માલીક.	જગત=દુનીઆ; પૃથ્વી
પાલવડું=બોજવું, પર	પાઠ ૨ જો.	ઠોઠ=મુરખો; અણધડ
વડવું.	ઝંખવાણો=ઝંખો; વી-	વલે=લલ, હવાલ,
મુરખો=બેવકુફ, અણ-	લો.	પસ્તાવો=ખેદ; અફસોશ
ધડ.	મચ્યાં=મંડ્યાં; વળગ્યાં	દલગીરી.
રમતીઆળ=જેનો રમ-	જીવતર=જીવવું, જીંદ-	દીક=ખરાખર; જેમ જે
તમાં જીવ ધણો	ગાંતી.	ઈએ તેમ; સારં.
તે; નાદાન.	લાગણું=તરત. પાંધર.	રાજ=ખુશી મગન.
પરવડવું=બોજવું; પા	તાકીદ=ઝડપ, ઉતાવળ	ફેરવીને=બદલીને,
લવડું.	નવરાસ=કુરસદ.	પાઠ ૩ જો.
ઓરે=આમ, આણી	મન=દીલ, ચિત્ત; હૈજ.	સદાચરણુ=સારીચાલ,
તરફ; અહીંઆ.	વિચાર=મનસુખો, તોલ	સારા આચરણ.
ચોકી=પેહેરો, ચોકસી.	ખ્યાલ.	સારી રીત.
મૂંઝો=મેલ્યો; ખેસાડયો	નકામા=કામ વગરના;	પહેલ=પહેલાં.
દરે=મોડું બાકુ, કાણું	નવરા.	સહેલ=સહેલી રીતે.
ચક્લી=મોટી ચદલી.	જનાવર=ચોપગાં પશુ.	વાણુ=વાણી.
પંખી=પાંખવાળા પશુ	જાનવર, હેવાન.	કોખું=મુરસે થવું, રીસે

ભરાવું. જનમ=જન્મગાની; ડાહ્યા=શાણે. સમજી.
જન=માણસ, સખસ. મીઠી=સારી. મધુર. સમજણવાળો.

(કવિતાની સમજીની.) (૧)

જે માણસ જગતમાં જનમીને પેહલ વેહેલાં સારી રીતથી
ચાલતું એવું જે સમજે, તે સેહેલાંથી સુખ પામે. (૧) જે માણસ
જનથીની વાતો કયા કરે. તે મોટેથી મીઠા શબ્દ ગાંધે, તેમ જીન
કપર ગુસ્સો કરે નહીં. તેને ડાહ્યા જાણીતો સમજવો. (૨).

—0—

પાઠ ૪ થો.	ડીલ=શરીર; અંગ.	પીયા લેવની શિક્ષા.
વગડાડિ=રાની, જંગલ	જાણવ=નાનું સરોવર.	રા. કુંવર=રાજનો છો
માની.	નર=ભાઈ, મરદ.	કરો. રાજપુત્ર.
ડાંસ=મચ્છર, મનતરાં.	હળ=જમીન ખેડવાનું	જાન=શિક્ષા.
દુકા=નાના.	લોહાનું અણીતર.	શિક્ષા=સમજાવડ.
ધાર=વેહેલી કોરણ.	હથિઆર.	પાઠ=મોઠાઈ.
જામર=જોરાવર.	પાચી=નરમ.	અણસમજી=સમજ
જોરાવર=મજબૂત.	પૂરી પટે=ખર આવે;	વગરનો; નાદાન.
પછવાડે=પાછલી તરફ	હંકાવે; સામીયાય	પાઠ રાખવું=ફામ રા-
જોલા=મરડાયલા.	પાઠ ૫ મો.	ખવું; ભુલીનજવું.
કોર=ખાનુએ.	ગાળા ગાળી=ગાળો	સાર=સાર; મતલબ.
કંઠ=મજબૂત.	ખાજ.	નકારો=ખરાબ, ભુલો.
વાળ=નીમાળા.	સ્વભાવ=ખાશીઅત.	ગરીબ=પૈસા વગરનો;
આજા=થોડા, ઝીણા	મીઠજ, પ્રકૃતિ.	ગિરધન, રંક.
હાંડો આલે	દંડ=ચુનાને બદલે ૩-	શરીઆત=અરજ, રાવ.

કચેરી=દરબાર, રાજવેળા=વખત, સમે.	ભુંડુ=નકાશ, ખરાય
સભા	જવા દહિં=માફ કરે.
ફાણો=હરેક, મુકરર મુકી દર્શી.	શબ્દ.
કરેલા.	પાઠ દે હો.
અંધીખાને=કેદખાને	ભાકતા=કહેતા, બોલ-મૂરખ=બેવકુફ, કોઠ.
પટેતેવી=જેઠાએ તેવી	તા.
લાયક.	ગરશ=માન; કીર્તિ.
માફ=જવા દેવું તે.	યાળકી=છોકરી.
હામા.	તોલ=વફર, ખાર બોલ
વચન=સુકન, વેળુ.	આખર.
કુંવર=છોકરો.	મુંડા=ખરાય, દુટ.
	મોલ=શબ્દ.
	નકકી=ખચીત નીચ્ચ
	તાર=ખાયડી; ખર્ચી.

કવિતાનો સમજીની. ૨.

ભુંડા લોકો મોંમાંથી નકારા શબ્દ બોલીને, લોકોની નકારી ગાજો ખાય, એવા મોઠા બેવકુફોની જગતમાં આખરે એકી થાયછે. (૧) જે માણસ નકારા શબ્દ બોલે, તે શામા માણસને ગાળ દે ને પોતે ખાય. તેને અજુકડ શમજી લેવો. તે આગળ જતાં બહુ હેરાન થાય. (૨) માટે જે છોકરી કે છોકરો જેવો બોલ બોલશે, તેવોજ લોકોમાં તેનો ભાર વફર વધશે. (૩)

—0—

પાઠ ૭મો.	ચોરણો=દુકાં લેવો	અગાડી કાઢવો ને;
દેશ=મુલક.	પહેરવેશ=પોશાક, પેહે-	(લાજ).
આલ=ધારો. રીત.	રેલાં લુગડાં.	મારવાડી=મારવાડના
રીતભાત=રીત; રસમ.	ધુમટો=આપાપર	રહેવાસી.
સુરસળ=સાંકડી ઈજર	દેવો છેડો, મોંપર;	લિણુ=દક્ષિણ દેશના

રહેરાસી.	કણ=રજકણ; કણી.	આ નીચે કુવા
સાહેબલોક=અંગ્રેજલોક	સંઘ=એકઠું.	જેવા કરેલા ખાડા.
ક; ટોપી ઘણા.	રૂપત=પ્રજા.	અચરજ=નવાઈ.
ધોતીઆ=પોતીઆં.	સંવાત=સોજતી; સાથે	ગંજીઓ=ધાસના ગોઠા
ખાઈરાં=ખાચડીઓ.	દુકાળ=ખાંધવારી ; (અ	દગલા.
ધાધરા=ધેરવાળો ઝૂલ-	નાજ પાણી નહીં	ચંદી=દાણે; ચણા.
તો ચણીઓ.	મળે એવો વખત).	વિના=વગર, શિવાય.
બોલી=ભાષા.	કોઠાર=દાણા ભરી મુક-	દુખળાં=વખળાં; મુડદાલ
ફેર=તફાવત, ફરક.	વાનો કાઢવતા કે.	જોર=શક્તિ, બળ, કસ.
ભાઈર=રોટલી.	લાકડાનો ખનનો.	કારણ=સમય, બેદ.
રોટી=રોટલી.	હેરાન=દુઃખી.	દેખાડ્યું=ખતાવ્યું.
દબસી=રીટી.	સકાળ=સાંધવારી.	ઝાણપણ=ચતુરાઈ.
ગોરી=સફેદ; હજળી.	પ્રધાન=વહુર, ગંતી.	વસે=રહે.
પાઠ ૮ મો.	ખાપડો=પડ.	મંથે=સંપર્થી, હજીમળી
સંધરો=એકઠું; સંઘેળ	ખાણુ=અનાજ ભરી	સદા=રોજ; નિત્ય.
સીલક.	મુકવાને ભોંયતળી	સર્વ=સઘળા; બધા.

કવિતાની સમજુતી. ૩.

કોડી જરા કાંઈ રજકણ પડી હોય તે પણ એકડી કરે એવી
એ જનાવરની જાત જુઓ, કે બધી સાથે સંવાતથી કેવી સદા હજી
મળીને રહેછે.

પાઠ ૯ મો.	લટકતા ફરક	અસલ=અગાઉનું; જુ
ખડવાઈ=વડતા	લાંબા	જુ; ફેલવું.
	છયિડો=શીઝો.	

ધટા=રચના. હાયાં= ધરાય છે.
(ઝાડનું ફેલાવું તે.) પશુ=ચોપગાં જનનવર.
કાચર=કરકલ અવાજ. રોપ્યું=વાવ્યું.

કરતું કાચરું પક્ષી.

ટેટા=વડના ફળ.

આરામ=સુખ. એન.

વિશ્રામ.

ઈમારત=જામી બાંધાડાંપ=ચટકા.

ખીનું ધર. હવેલી. આંકડો=ઝેરી કાંટો

ચટ=ઝાડના વચક્ષો ગો-વિખ-ઝેર.

ળ ભાગ.

ઝાળાં=ઝાડની શાખા. ચિ પીઆ=પકડવાનાં કનૈ દેશ.

ચડમાંથી ફુટેલી પાંખીઆં.

મોટી ઝાળી.

કોટા=ઝાળામાંથી ફુટેલી કોટી-ફાલા.

લા દારીઆ નેવાં=સૂઝી આવેલું.

લટકતાં જળ. ચડી આવેલું.

લટકેછે=ટીંગાય છે. ઝેરી-વિખવાળો.

લગેછે બીંત હાવાલ, કરો.

ભોય=જાનના, ધર-કાટ=ચીરો. તડ.

તી.

મૂળ=જડ. કિતાવળે-જડપથી.

ઓળખતા = ખીજા-ખીજા બંદો વાંસો.

નતાં. દુઃખ=આપદ.

પાંદડાં=પાંવરાં. ઉપાય=ઈલાજ.

ફેલાયછે=પથારેછે, પ-હજન=દુઃખ, વીપત.

મિળે=લળે એકદું થાય.

અવગુણ=તુકશાન. એ-

રકાયદો. ખીગાડ.

સંભાળીને=સાચવીને;

તપાસીને.

શીકર=ચિંતા; સોચના

પાઠ ૧૨ મો.

છોડીઓ=છોડરીઓ.

વિલાયત=અંગ્રેજ ભો-

ખખરદાર=હોંશીઆર.

ખખી=સારા, સુખી

આરા.

સરખી=ખરાખર જેવી.

વાલાલી=ખ્યારી, હેત-

વાળી.

જરાએ=લગારે.

રેતી=રડતી.

ફજીઓ=કંકાસ, ટટો.

સમજવીને=પઠાવીને,

ફેસલાવીને.

ટોર=ચોપગાં જનનવર

(સુખ.)

મોટપણ=મોટી હમર.

જાસડીએ=અધરીએ; દોઢો=જેવો.	સુણુતા=સાંભળતાં.
સ્ત્રીએ.	નમાણુ=નમેણું.
ભાપડા=મરદો. માડીડા. હું ડેકાણું.	ધાક=ખીક, ડર.
માંડી=ધેલી. નાદાન, કળા=જતાંયુ કંઠી, દાડમ	મનુષ્ય=માણુસ.
અણુસમજી.	અંગ=શરીર, દિલ.
પાડ ૧૨ મો.	અથાગ=ધણીજ, જેનો
અવાજ=સાદ, સોર.	થાગ નહીં.
પાંજર=પીંજર, પક્ષી	મીલ=સારા. મધુરા.
ને રેહેવામારં બના	ઉપજે=થાય, પેગયાય.
વેણું સળીયા નડેજી	દરખ=ખુશી. શંતોષ.
જનજીજેણું ગોજી	કાટે=કોકે, ગળે.
પાગવું=પોષવું, રક્ષણ	ચારે=માને.
કરવું.	હૃત=પ્યાર, આહા.
અર્થ=માએતો; મત-	કાય=કોઈ; ગમેતે એક.
લખ.	કાંડલો=ગળચવો. કાપો.
	કાગ=કાગડો.

કવિતાની સમજીતી. ૪

પોપટ પાંજરામાં બેઠો બેઠો મધુર શબ્દ બોલેછે; તે જે સાંભળેછે તે સઘળાના મનમાં ઘણીજ ખુશી પેગ થાયછે. (૧) એ ની કોકે કાળો કાંડલો છે. ને નમેણું રાતું નાક છે; તેમ શરીરે બધા લીલા રંગનો છે. ને ઘણીની ધાક માને છે. (૨). માણુસને તે મીઠું મીઠું બોલે છે. તેથી તેના પર હૃત ઘણુંજ આવેછે; માટે ઘણા લોકો હૃત થી પોપટ પાળેછે, પણ કાગડાને કોઈ પાળતું નથી. (૩).

પાડ ૧૪ મો. ૧વચન=શબ્દ; શુક. ૧. અસર=કળા પર જીવન.

માન=આખર; ઈજત.	ધ્યાન.	પવો; નીપજનું.
નવાઈ=અચરતી.	અંતકાળ=મરવાનો વખત.	નિપજનું=નીપજનું.
આવકાર=આદરમાન.	અત.	કરું.
નીવડનું=નીકળનું; ઉપુંજી=દોલત;	ગાંસડો	સંધવાને=વાસલેવાને.
હવું.	દલ્લો.	જાલવાના=પકડવાના.
દોગાઈ=લુચ્ચાઈ; અંલાલચ=લોભ;	ગળકો.	સવળું=અધું; તમામ.
ધાઈ.	ખેતી.	ખેતીવાડીનું
વાઘરી=શીકારી પારધી	કામ.	કર્યો=અનાવ્યાં; પેદા
પટવાડ=લગલડી.	દીકરા=છોકરા.	કીધાં.
લુચ્ચાઈ=દોગાઈ; અં-	વિચાર્યું=વાર્યું.	બલાં=સારાં; વાળ્યાં
ધાઈ.	રાસે=ધરડા માણસે.	રાહે ચાલે એવાં.
માડું=ખરામ; નઠારૂં.	કેડે=પછી; પુડે.	કોપસે=ગુરસે થશે.
તપાસ=તજવીજ.	આખું=અધું; તમામ.	દિખતાં=જોતાં.
સોખત=સંધત.	વાવ્યાં=રોખ્યા.	જનગલે=સાચલે; તપા-
શીખમાણુ=ફાયદાની	નીપજ=પેદાસ; પાક;	સી રાખે.
વાત; એવ.	આવક.	રખવાળી=અરદાસ; આ
કદી=કોઈ વખત પણ.	ઉપજ્યો=પેદા થયો;	લાસ; તપાસ.
બૂલવી=વીસરવી.	નીપજગે.	

પાઠ ૧૫ મો.

કણુખી=હિંદુની એક
જનત; (ખેતીનો ધં-
ધો કરનાર).
ધન=દાલત પૈસા.
તન=કાળજી; ચેટક.

ખરેખર=જોઈએ તે
હું; સાચું; બરાબર.

પાઠ ૧૬ મો.

કોણું=ક્યા સખસે.
કીરખાળ=મેહરખાન;
દયાળુ.
પેદાકરવું=જન્મ આ

પાઠ ૧૭ મો.

ગામ=જનંદાં કે થોડાંક
ઘરની વસ્તી હોયતે.
શેહર=જનંદાં કે મોટા
મોટા છોખંધને હા-
રખંધ ઘરો હોય ત-
થા સારા સારા મો-
ટાં ચૌટા હોય તે.

છોખંધ=છોથી ખાંધે-	સિવાનો=જવાનો; આ-	હિનું=ગરમ.
લાં; છોનાં.	વવાનો.	પાઠ ૧૮ મો.
કોટ=શેહેરને ફરતી	ઝાંપો=લાકડા સાથે કાં	આંગણું=ખારણુ; ખા-
આસપાસ ખાંધેથી	ટાં કરાંડી વગેરે	રણાં આગળની
મોટી છોનીદીવાલ.	ખાંધી લઈને બના	જગો.
જયો=ટોળું.	વેલું ખારણું.	ચોખું=સાફ; સ્વચ્છ.
અડચણુ=હરકત.	પિંસનીકળ=આવજન.	કોહોવાણુ=કોહોવાડો.
હારખંધ=એક પછી	પાઠ ૧૮ મો.	રણીઆમણુ=શોભાવ
એક સાથે આવેલા	ઈંદ્રીઓ=શરીરના ભા-	તું; સાદું.
મેહેજ=થોડો મેહેનતે.	ગ; (આંખ નાક)	ગંદવાડ=ગાંજવાડો.
જનાવર=જનવર; પશુ	જીભ. કાન. ચામડી	જવજંતું=જવજાં; મ
દરવાજા=મોટાંખારણાં	આકાળ=ટોળ; ચેહેરો.	ગતરાં.
જવલ્લે=કોઈ વખત	આક્રો=અવજન.	એંઠવાડ=એંઠાં વાસણ
કદાચ.	માલમ પડવું=જણાવું	જેમાં સંધ્યું ખાધું
ખીક=ડર; ધાસ્તી; ખા	વાસ=સોડમ; સુગંધ.	હોય તે.
પાસે પાસે=મોડે મોડે	મીઠો=ગળ્યો; મીઠાસ.	ગંદા=ગોળ.
અડોઅડ; નજીક.	વાળો.	ગંધ=ખરાબવાસ; ન;
ફળીજાં=શેરી, મોલ્લો	મીસી=સાફ.	હારી સુગંધ, બદબો
ગામડું=જાહાં ઝુપડ.	સ્વાદ=ચાખવુંતે; જરા	જાણપાલો=ભાજી પાં-
જેવાં થોડાંએક ઘર	મેંમાં નાંખી તપા	તરાં વગેરે.
ની વસ્તી હોય તે	સવું	માંદા=આગનરી; ખી-
કસબો=પ્રગણાતું મોટું	મઝાની=સારી; ઉમદા.	માર; કાહેલી.
ગામ.	નાંખી=ફેંકી; લાખી.	લાજ=શરમ, એખ.
ચૌટા=મોટાં બજાર.	સમજે=ધ્યાનમાં.	તાવ=તપત; બોખાર.
હાટ=ખજાર; દુકાન.	ટાડું=ઠંડું; સીતળ.	નીપજે=પાકે; પેદાયાય.

ગંધવેડો=દુર્ગંધનો ગલો.	હાથુટ=જંગ્યા; મોઢળાસ.	સજ્જન=સારા માણસ.
સાક્ર=ચોખ્ખું; સ્વચ્છ	પાઠ ૨૦ મો.	માપ=ભરત; પરમાણુ.
વેગળે=આધે; દુર; છેટે.	ચીર=કપડાં; કીમતી	ચોક=ખાળ; મોટી ચો
આપડા=ખીચારા; ગરી-	લૂગડાં	કડી.
બ.	ખાપ=આંસી.	શરીર=દિલ; અંગ.
ચોખ્ખાઈ=સુધડાઈ.	મધપૂડો=મધ માખનો	રૂડો=સારો મજનો.
ગુણ=ફાયદો.	પૂડો.	દેખીએ=જોઈએ.
છોડ=છોડવો; રાખો.	વાન=દેદાર; કદ.	શુદ્ધ=ખરાબર; ખરેખરી
	રચે=બનાવે; ગોઠવે.	ચિત્ત=મન; ધ્યાન.

કવિતાની સમજૂતી. ૫.

આપણે બધી જ સો ચોખ્ખી રાખવી. ને લૂગડાં પણ ચોખ્ખાં ધોએલાં પહેરવાં; વળી ઘર ને ચોક પણ ચોખ્ખાં રાખવા, કે જેથી આપણું શરીર સદા સુખી રહે. (૧). જુઓ કે મધમાખી મધપૂડો ખરાબર માપ રાખી બનાવે છે, તેમાં કાંઈ ડાઘા કે ખોડ આપણું કશું આપણે દેખતાં નથી, તે આરસી જેવો સાફ જણાય છે. (૨). ચોખ્ખા રહેવાથી આપણું મન ખુશ રહે છે ને તેથી શરીરનો દોદાર વળે છે; વળી ચાર સારા આળસદાર માણસ બેઠેલા હોય તેમાં ચોખ્ખાઈ એ કરી (ધોએલાં સાફ લૂગડાં પહેરેલાં હોય તો તેથી) હર કોઈ માણસને ઘણી આબર મળે છે. (૩)

પાઠ ૨૧ મો.	નફર=સંગીન.	ખોંખારેછે હણુ હણે-
સુવાળી=પોચી; નરમ.	ખરાડેછે=આરડે છે.	છે; સણસણે છે.
નાળ=લોઢાના મેખ-	મજલ=મેપ; ટપો; દશ ફલગો=કુદાકડો.	
મારીને પગે જડવા	ગાઉ.	સીમ=ખેતર. (ખેતરની
ના ગોળ પાટા.	નિર્દય=ઘાતકી; વગર	હદ.
	દયાનો.	બેગો=સાથે, એકઠો.

ચરેછે=ધાસ ખાય છે.	ચીકણું=ચીકવાળું; ચોંધણેરી=ધણી.	
વાળ=નીમાળાં.	ટે એવું; જખર.	નેક=ટેક, મોટાછ; પોણ.
છેડે=નાકે	ચીચોડા= આમલીના	માહાલે=મોજકરે; મુ-
ગાફ=કોસ.	ઠળીઆ.	ખખે ફરે.
મોજે=ભાર; વજન.	ચોંખંડા=ચોડા, ચારે	વિશ્વ=જગત; પૃથ્વી.
વેહેછે=ખમે છે, જમ-	ખાળુએ સરખા.	તસુ=ખે આંગળ.
કે છે.	ફાર=ટીપું.	માતા=મા, માજી
ચાકરી=ખરદાસ, ખા-	ખાટો=ખટુમટો.	વિખ્યાત=નામીયું; પ્ર
લાસ; સેવા.	ખટાસ=ખાટો સ્વાદ;	ખ્યાત.
માયા=હેત, ચાહેતા;	ખાટા સવાદની	નવ=નવી; ના.
પ્યાર.	ચીજ.	તાત=ખાપ, પિતા.
ચાહે=પ્યાર રાખે.	ચોમાસુ=વરસાદની મો	મોજ=મઝા, ચેન ખા-
	સમ	જી.
પાઠ ૨૨ મો.	વરસેછે=આવેછે.	શાણા=ડાહ્યા, સમજી.
કાતરા=ખેડકા.	ખારેમાસ=આખુ વરસ	દીકરી=છોકરી.
પટેમાર્ગુ=રસ્તે જતો	હંમેશ.	નિત્ય=રોજ, સદા.
મુસાફર; પથી.	ખપ=જર, અગત્ય	પર=પારકૂ.
સંગીન=નફર; મજ	રોજ=નિત્ય, સદા.	ઠામ=ઠેકાણું, જગો.
ખૂત.		કિરો=નો, તણો.
કચુકા=ઠળીઆ; કળી	પાઠ ૨૩ મો.	સામળ=એક મોટો ફ.
આ.	અકકલ=બુદ્ધિ, સમજ.	વિ થઇ ગયો.

કવિતાની સમજીતી. ૬

માને છોકરી (આમલીનું) ઝાડ ને તેનું ફળ આમલી)નું એ-
ક નામ બુદ્ધિથી જાણ્યું, તેનું તો ઘેરે ઘેર ને વળી રોજ રોજ સારા
વિવેકથી કામ પડેછે; તેમાં મા તો એકની એક જગોએ રહેછે; એક

વસ્તુ પણ ચાલતી નથી. પણ તેની છોકરી તો બધે દેશે દેશ ભલી રીતે મોજ કરી કરેછે; વળી જુઓ કે તે છોકરીનો છોકરો ચીચોડો તે માનો બાપ થાયછે, ત્યારે સામળદાસ કવિ કહેછે કે તમે ચતુર નર સામજી લેજો એ તો બધી પૃથ્વી વિશે પ્રખ્યાત છે. (એટલે આમલીના ઝાડની છોકરી આમલી, ને તેનો છોકરો ચીચોડો રોખાથી પાછું આમલીનું ઝાડ થાયછે. ત્યારે એ પ્રમાણે ચીચોડાથી આમલીનું ઝાડ નીપજ્યું, તો તે ઝાડનો બાપ કહેવાય).

પાઠ ૨૪ મો.

ચાટલું=આરસી; બાપ
રતાંધળો=રાતે આંધ-
ળો; (દીવસે દેખાય
ને રાતે જો નહીં
દેખાય તે.
પોપચું=આંખનું ઢાં-
કણ.
ભમ્મર=ભવાં; આંખ-
ના પોપચાં ઉપર ક-
માનના જેવા વાલ
છે તે.
બાળવું=અટકાવવું.
રળ=ધૂળ, રચકણ.
જાજલી=છજ્જી.

સારેછે=કરેછે.

પોપણ=આંખનાં પો-
પચા સાથે વળગે-
લા વાલ.
જણસો=ચીજો. વસ્તુ.
ખરેખરો=ખરેખર.
જતન=ખરદાસ, સા-
ચવણી.
ઝીણી=ખારીક.
કાણો=એક આંખે આં-
ધળો.
દયા=રહેમ મીડી ન-
જર.
સાજી=સારી.
પરમેશ્વર=મોટો ઈશ્વર.
પાડ=ઉપકર, આભાર.

પાઠ ૨૫ મો.

કપાસ=રૂના નાનાં ઝાડ.
કહેવત=કહેતી; કણી.
ઘાટ=દોળ, આકાર.
બળતણ = બાળવાનાં
લાકડાં, સરપણ.
ભાખરી=ધર્ડાના લોટની
બીડી રાટલી.
કાંતવું=લાંબા તાંતણા
કરવા.
લટકતાં=ટીંગાતા.
કુંભાર=મોટાડીના વા-
સણ બનાવનાર.
વણવું=લુગડું બનાવવું.
ધાન્ય=અનાજ, દાણો.
કાજે=મારતે, માટે.

તૈયાર=હાજર, તરત. પાઠ ૨૬ મો. ઓઢવા=શરીર ઢાંકવા.
કામમાં આવે એવું ધરતી=જમીન, પૃથ્વી. ખાતે=ખુશીયા.
કંઠુ=કંઠપણ, જરાએ થોડા=જથો. શીરીતે=કેમ; કંઈ રીતે.

કવિતાની સમજુતી. ૯.

ખાત્રા અને પેહરવા ઓઢવાને પરમેશ્વરે આપણને શરીર
આપેલું છે, હવે તે વડે જો મેહેનત કરાવે. તો તેમાંથી રાતા પીળા
રંગ (જે જોઈએ તે) મળે. (૧). જમીનમાંથી અનાજ તો બધું જ થાય
બધ થાય છે. પણ જો તે જમીનને ખુશીયા જેડે નહીં તો ખાતાનું
શું ખાય (અનાજ કેમ પાકે)? (૨). પણ તેમ કરવાને આપણને
ઈશ્વરે તેના ઈલાજને આપેલા છે; પણ કોણે વાસણ અને ખાજવાનાં
સાકડાં વિના શી રીતે રંધાય? (૩).

પાઠ ૨૭ મો. | બે એવાં, લુગડાં. | કાં=કેમ? કોણ.
હાલ=હમણાં. | ઘરેણાં, આભૂષણ. | અર્થ=સ્વાર્થ. મતલબ.
વખત=વેળા, સમય. | પરચેર=પારકે ઘેર. | ચાકરી નોકરી.
શણગાર=શરીરને શો-સરસ=સારા; મજાના. | પેર=રીત, પહે.

કવિતાની સમજુતી. ૮.

માટે હું લાઈ તે (ખજાતણ ને વાસણ) તું તૈયાર બનાવ, કે
કાંતો તને બીજો કોઈ કરી આપે, કે ત્યારે તારા સ્વાર્થનું (ખાણને વા
સ્તે) તે વખતે થાય. (૧) ગાઝ ઉપર કાંઈ તૈયાર લુગડાં લટકતાં નથી
પણ જો કપાસ વાવી તેપરથી ૩ ઉતારીને તેને કાંતીને વણી તો

ગઝનૌ પેહેરવાનૌ પોશાક બને. (૨) માટે ગમે તે રીતે ઘેર કે પારકે ઘેર (દેશ કે દેશાંતર) મેહેનત બે કરે. તો ચાકરી કરતાં ભાખરી સારી રીતે પામે (મેહેનતનો બદલો પરમેશ્વર તેને આપે). (૩)

પાઠ ૨૮ મો.

દાન=ધર્મ. ખેરાન.	નારાજ=નાખુશ. દલ-	દેશાદ્ય=જગીરદાર; વ-
આપદા=ફિકર વિપત્તી	ગમ=ચુંગત. શકેત.	તનવાગો માણસ.
આંતરડી=આત્મા;	લેખે=ઠેકાણો, સારે	ઠેકાં=નીકળ્યાં.
જીવ.	ગરીબગરમાં=ગરીબ	દાખલા=ઉદાહરણ.
પરોપકાર=પરકર્યાણ;	લોકો. નાચાર. અ	દ્રષ્ટાંત.
પારકાપર ઉપકાર.	નાથો. વગર પૈસાના.	પપુ=ચાકુ; છરી.
પુણ્ય=ધર્મ. દાનનું	દુનીઆ-સંસાર; આ-	પાપો=પસંદ પડ્યો.
આશિષ.	લમ, પૃથ્વી.	પીઆ=સોળ આના-
આશિષ=આશિરવાદ;	જશ=માન; આખર.	ની કીમતનો રાણી-
સારી દુવા.	વાવેલું=રોપેલું	ની છાપનો રૂપાનો
વાવરવું=વાપરવું; ખ	ફેકટ=નકામું.	શિકકો.
રચવું	નકામું=કામ વગરનું;	હિઆં=છોકરાં; બચ્યાં.
સુખ=અખીલ. કંજુસ;	ફેકટ-	લેખણ=કલમ.
કસરીઓ, ખખી	કંગળ=ગરીબ, અના-	વખાણ્યો=પ્રસંદ કર્યો.
ચુસ.	થ નાચાર.	ગમ્યો=પસંદ પડ્યો.
કૃપાણુ=કંજુમ ચંડાળ.	મજુરી=વૈતર; વેઠ.	વેહેલો=જલદી
સંઘરી=એકઠું કરી.	પાઠ ૨૮ મો.	કાપ=ચીરો.
મુદ્દલો=જરાએ, લગ	સાચ=સાચવટ, સાચી	પાઠ ૩૦ મો.
રીકે પચુ.	વાત-	સાચાખોલું=ખરાખોલું
		સતવાદી=સાચો
		ગભરાવું=અકળાવું.

ખીયું; ગાભરા થયું.	ઝટ=ઝલટી, તુરત.	રાજ=અમલ, હાકમી.
ધીરજ=સમુરી, શાંતી.		સિંધુ=દરિઓ, સમુદ્ર.
કાડી=ચીરી.	પાઠ ૩૧ મો.	શુભ=સારું, મંગળીક.
ખીજ્યા=ચીજ્યા, ખી-	સંકટ=દુઃખ, આફત.	સહીએ=ખમીએ સ.
જવાયા; કુજ્યા.	કોડ=હજારો, (સો	હન કરીએ. વેઠીએ.
છાતી=હૈયું; મન.	લાખ).	દિનરાત=રાતને દા-
ચાંપીને=દાખીને.	પરલોક=પારકા લોક;	હાડો.
વાહાલું=ખ્યારું; હેત-	દેવલોક.	સદા=રોજ;નિત્ય.
વાળું.	હોડી=સડવાળો મોટો	સરે=થાય, બને.
વાંક=તક્સીર, યુનો.	મજબો, નાનું વા-	ઉપાય=ઈલાજ.
અમન યુનાં=ઓચિંતાં.	હાણ.	નફો=ખચીત, નિશ્ચય

કવિતાની સમજૂતી. ૬

આપણા પર જે દુઃખ આવી પડે, તે સહન કરીને ખરાખર સાચી વાત કહેવી. ને બીજા લોકમાં સુખ લઈએ (સાચુ બોલેથી સુખ મળે), અને તેથી રાત ને દહાડો સુખી રહીએ. (૧). સાચું બોલવું એ સદા સારું છે, જુકું બોલવાથી વાણું દુઃખ આવી પડેછે; માટે તમે હજારો ઉપાય કરી જુઓ, પણ સુખ તો સાચાથીજ થાયછે. (૨) સાચું બોલવાથી સદા આપણું કામ થાય. પણ જુકું બોલવાથી કદી થાય નહીં કેમકે જુઓ કે કાગળની હોડી બનાવીને તે દરિયામાં મુકે તેથી દરિઓ તરાતો નથી, (તેમ જુકું બોલવાથી આપણું કામ કદી થતું નથી.) (૩).

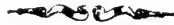
પાઠ ૩૨ મો. | કાતરવું=કાતર વતી/વામળીઓ=ઉનવું પે-
 બેટાં=મેંઠાં. | કાપવું. | હેરવા ઓઠવાનું.

ભૂગડું.	પેટી=નાનો પેટારો.	વવાય=રોપાય.
કામજો=ચુમાજો.	પોપટીઆ=લીલા. પો-	જાર=જુવાર.
મરવાડ=ધેટાં ચરાવ-	પટ નેવા રંગના.	શિઆજો=ટાઢની મો-
નાર.	રાયણુ=લીંબોળીના જે	સમ.
શેનો=કર્ઈ ચીજનો?	વો લીલો મેબો.	સાંઠા=અનાજના કિ-
ઢીઠાં=જિયાં.	ગળી=મીઠી.	લા સે ટા.
નિમાળા=વાળ.	વિખ=ઝેર.	ઢોર=ચોપગાં જનવર.
કેન=ધેટાના આલ.	એસડ=વા.	મસજો=ચોજો.
કામળીઓ=નાના ચુ-	કેકાણે=જગોએ.	ળીને=લોટ કરીને.
માળા.	પાઠ ૩૪ મો.	લોટ=આટો.
ટાઢ=કંડ, હીમ.	ધાન્ય=અનાજ.	પાઠ ૩૫ મો.
મિચારાં=આપડાં; ગ-	કુંડું=કણસડું.	તલશરા=તલની શીંગ
રીપડાં.	ઝાંમી=ધજીની કંઠી.	શેલડી=ગળ્યા રસનો
કુનાજો=તાપનીમોસમ	પેસાદાર=તાલેવંત, મા	સાંઠો.
એ શિવાય=એ વગેરે;	તખર, ધનવાન.	શીંગ=ફળી.
એથી બીજા.	કડખ=જાર બાજીન	જવ=એકજાતનું ધાન્ય
પાઠ ૩૩ મો.	લાંબા સુકા સાંઠા.	કઠોળ=મગ, ચણા વાલ
ઝરવું=પેહેવું, ટપકવું	કણસડું=કુંડું.	વટાણા વગેરે ધાન્ય.
લીંબોળીઓ=લીંમડા-	પુળા=કડખના ભારા.	ઝાંગર=ભાત.
નાં ફળ.	બાજરીઝી=બાજરીનું,	પોપટા=ચણા ફળી.
રોગ=મરજ, વ્યાધી.	કણસડું.	સર્વે=સધળા, બધા.

કવિતાની સમજૂતી. ૧૦

બાજરીનાં કુંડામાં બાજરી ને કણસડામાં જુવાર જોઈએ (ધાયછે); તેમ કઠીમાંથી ધજી, ઝાંગર, ને જવ એ ત્રણે ધાયછે. (૧).

તલ છે તે તલના જીંડવામાં થાયછે, ને કહોળ એટલે વાલ, વટાણા, મગ વગેરે શીંજોમાંથી થાયછે; તેમ ચણા ચણાકળીમાં થાયછે, ને શેરડીમાંથી શાકર અને ગોળ થાયછે. (૨) ચોમાસાના ચાર મહીના એટલે (અશાડ આવણ, ભાદરવો ને આશો અમાં જુવાર, બાજરી તૈયાર થાયછે ને શીંચાળામાં (કારતેગ, માગસર, પોસ ને મહા) એ ચાર મહીનામાં ધર્જી ને ચણા થાયછે. (૩).

પાઠ ૩૬ મો.

ધરતી=જમીન. ભૂમી.

કિલ્લા=ઊંચા ગઢ; ખુ-

રજ.

નાળાં=વેહેતો ઝરો;

નાની નીક.

મરડીઆ=છો પકવ-

વાના; ધાળા.

પાહાડ=મોટા ઊંચા

સાથે જોડાઈને લાં

બા ગયેલા કુંગરો.

ભૂગડાં=કપડાં.

તરસ=સાસ.

મટાડે=દુર કરે; હો-

લવે.

કાંઠે=કીનારે.

ખેતર=અનાજ તથા

ધાસ પાકેછે

જગો.

એકાએક=એકદમ. ઉ-

તાવજે એચીંતા.

પાઠ ૩૭ મો.

રાન=વન. જંગલ.

માણિક=કીમતીજવાહી

રા એક નંગનુ નામ.

અનેક=ધણાં; બહુ.

જમફળ=જમમફળ.

પદાર્થ=ચીજ. વસ્તુ.

નંગુ=એક જાતનું

ળીઆ વાળું ફળ.

હીરા=ખાણુમાંથી ની-

કળતો એક જાતનો

કીમતી પદાર્થ.

વન=રાન, જંગલ.

તેસરખી=સપાટ. પાધરી

ધાતુ=સોનું. રૂપુ ત્રાંચુ

કલાઈ વગેરે

તપેલી=પાતેલી.

લોટા=કગશીઆ.

લોટીઓ=કસલીઓ.

પાળીઓ=ચપ્પુઓ.

છરીઓ.

જાત=તરેહ, રીત.

પાઠ ૩૮ મો.

સેવા=ચાકરી બરદાસ.

જંપવું=સુખે ખેસવું.

ઠરવું.

દાઝ=દયા, રહેમ.

જન્મ=જીંદગાની; અ-

વતાર.

ઊછેરતાં=મોટાં કરતાં.

પજવતાં=દુઃખ દેતાં.	પાઠ ૩૯ મો.	બરદાસ=સંભાળ.
સંસાર=દુનિઆદારી.		ઉત્તમર=વય; જીંદગી.
હેત વાહાલ=પ્યાર.	ગુણ=ઉપકાર; આભાર.	દાસ=ચાકર; સેવક.
સુખીઉં=સુખી આરં; સુખી.	અવસર=વખત.	ટડતો=થોભતો; ઠરતો.
દુખીઉં=દુખી આરં; દુખી.	ટગમગ=ડગમગ; હા.	ખાન=ખાવાનું.
વેદના=દુઃખ; પીડા.	દયા વિના.	જેશ=જરા; જરાપણ.
ચડાવવું=કબુલ રાખવું.	અમાપ=ધણો; માપ નહીં.	વેઠીને=ખમીને.
	ધડી=૨૪ મિનીટ.	ઉપકાર=ગુણ; આભાર.
		સમે=વખતે; વેળા.

કવિતાની સમજૂતી. ૧૧.

જ્યારે બચ્ચું નાનું હતું તે વખતે તેનો પગ ધૂજતો રહેતો નહીં. અને ખાવાનું પણ બરાબર ખવાતું નહીં. તેમ પોતાની મેળે ઉઠી શકાતું પણ નહીં, અને મનમાં જરાએ બાજ શરમ હતી નહીં. (૧). એવા વખતે બચ્ચા પર માખાપે દયા આણી, ને દુઃખ પોતે વેઠીને તેને સુખ આપ્યું, એ આભાર બચ્ચા ઉપર માખાપનો મોટો છે (૨). કોઈ માણસ એવે વખતે જો રોજ બેબે ધડી ચાકરી કરે તો ચાકરી કરાવનાર આખી જીંદગી સુધી તેનો દાસ થઈને રહે. (૩).

પાઠ ૪૦ મો.	પૂમતું=રેશમનું કુલ.	ગોળ કુંગરં.
આવળ=આવળનું લાકડું.	તુરાસ=શીકાશ; હરગાસ.	ઉતરડવું=સોરવું, ઉતાવળ.
ડું, આવળના લાકડાનું જાડ.	પરડા=આવળની શીંગ.	રવું; છોલવું.
શૂળ=કાંટાવાળી ડાખ.	(લી.) કુંડ=છોથી બાંધેલો ગોળ.	આરા=પૈડાની વચમાં.
પૃઠીઆં=પૈડાને ફરતું.	જાડ.	ના કરતા લાકડાના.
લાકડાનું ગોળ ચક્ર.	નાઈડી=નાઈ; પૈડાની.	ગોળ કકડા.
	વચમાંનું લાકડાનું.	આળાં=ગદગદાં; પચ-

પચાં	ઉપજશે=પેદા થશે.	કર=દીવાલ; ભીંત.
અથાણું=આથણું.	ક માછ/શ=રળીશ.	પછીત=પછવાડેની ભી
પુરો=બરાબર.	પરણીશ=સગન કરીશ.	ત.
મજબૂત=ચીકણું; જ-પૂટી=ભાંગી.		પાણીઆર= પાણીના
બરું.		ખેડા મૂકવાની ઓ-
ઝરે=વહે; ટપકે.	પાઠ ૪૨ મો.	ટલી.
ચીકાસ=ચીક; ચીકણો	ચણતર=ચણી લેવાનું	મળીઓ=લોઢાના સ-
પદાર્થ.	કામ.	ળીઆ જડેલી બા-
પાઠ ૪૧ મો.	માળીલેવું=નળી આંચ.	રીઓ.
શખચક્ષી=ખોટાખોટા	ઢાવવાં.	ભા=ખીક; ડર; ખારતી.
બંગ ઉઠાવનાર; ચ-	ઓશરી=ઓટલી; પ-	પરશાળ=પેટેલા ખંડ-
જેલો માણસ.	ગથીજી.	ની ભોંચ તળીઆ-
તુરંગ=ખોટા ખોટા વિ.	સાદું=ખંદોખસ્ત; કરાર	ની જગો.
માર; બંગ; ખુટોન-	હાટડાં=તાકાં.	ઝટપટ=જલદી; તા-
ખોહોળા=ધણાં; મસ.	ભોંચર= ધરના ભોંચ	કીદે
ધૂણાવવું=હલાવવું.	તળીઆં નીચેની	રળિઆમણું=શોભીતું
માલિક=ધણી; શેઠ.	આગળની ઓરડી.	પાઠ ૪૩ મો.
ઘાડવો=મૂટીનો મોટો	છોવરાવવું=છેદેવડા-	મરાજવું=દીપવું; શો
ધડો- વાસણ.	વવી.	બા આપવી.
વેપાર=રોજગાર.	મોભ=ધરના માળને વ	પાટડા=ભારવડીઆ.
મજુર=વૈતરો; હેલકરી	ચલો આડો થાંભલો	મજગરા=ચણીઆરા;
ઉઠવા=આવવા; થવા.	વળીઓ=સાકડીઓ.	નર માદાના ચાપ-
ફૂકડી=મરઘી.	કાયો=નાળીએરની છા	ડા.
સારીપેટે=ખહુ; ધણાજ	લની વણેલી દોરી.	સાગ=સાગનું લાકડું.
એકડા=ભેગા.	પાયો=મળ; ટેકણ.	છજણું=છાજ.

છાલાણું=છો દેવડાવ	મેના=મધુર રાગનું પક્ષી	ખૂળ=ધણું જ; મસ.
વાનું કામ.	ગાલીયા=નનમ; મે-	રડાં=સારાં; શોભાવંતા.
ચોરસાં=ચોડા પથ્થર;	કું કીમતી ખીછાનું.	ધડયાં=બનાવ્યા.
ચોડી ઈંટ.	ચૂનાળાં=ચૂનાના; ચુ-	રસોડાં=રાંધણી; રસોઈ.
લુહાર=લોહનો ઘાટ બ	નો ફેરવેલો.	ખાના.
નાવનાર.	કઠેરા=લાકડાના પાટી-	રપાળા=શોભિત; ખૂ-
છૂટ=મોકળાસ; મસજગે;	આ તથા લોહાની	બસુરત.
મેડાં=માળ.	નળી જડેલો જર-	અણ્યા=અણી લીધા.
મણા=કસર; ખામી.	ખો; રવેશ; ગોખ.	દીસે=દેખાય; જણાય.
છીંડી=ખડકી; વાડો.	ભૂપતિ=રામ; પૃથ્વી	ખુટે=ઘટે, ઓછુ થાય.
દાદરો=લાકડાના પાટી	પતિ.	મીઠા=મધુર; મધુરા.
આની નીસરણી.	નીર=પાણી; તેજ.	શુદ્ધ=બરાબર; સાફ.
નીસરણી=વાંસ કે વ-	હીંચકો=હીંદોળો; ઝો-	મેઢકો=મેસવાની જગો.
ળીનો દાદર; સીડી.	લ્લો.	અગારી=ધાણુ.
ખુંડીઓ=ખીડીઓ.	ચિત્ર=તસવીર; છખી	સેજ=દોલીઓ; પલંગ.
તાકા=મેટા ગોખલા.	સુડા=પોપટના જેવા	ખાસી=મનની; સારી.
પાઠ ૪૪ મો.	લીલા પીછાના પક્ષી.	ખીછાવી=પાથરી.
જાજવું=દીપવું; શોભવું.	ખાટ=ખાટલો.	ભલા=સારા; મમના.

કવિતાની સમગ્રતી. ૧૨.

જન. જળીયાં, માળીયાં ધણાં સારાં ખીરાજેછે, ને ખારીએ નાનાં ખારણાં પણ સારાં દેખાયછે; પાણીના ખેડાં સુકવાતી ઓટલી ને રાંધવાની જગો પણ શોભિતી બનાવી છે; ને તે ઇંટથી અણી લઈને તે પર ચુનો ફેરવેલો દેખાયછે. (૧) ટાંકામા જે પાણી ભરેલાંછે તે કદી ખુટતાં નથી, તેમાંથી લોકો વાંકાં વળાને પાણી

ખેંચી કાઢેછે; સુડા તે મેનાના જેવા સાફ મધુર શબ્દ બોલે છે. જેના પાંજરાં પીત્તળથી જડી લઇને રંગેલા છે. (૨). ખેસવાની જગો, કંઠરા, ને અગાસી સારી બનેલીછે. ને સુવાને વારતે દેલીઓ તથા મજાની હીંદોળા ખાટછે. તેમ ગલીયા મનને ગમે તેવી રીતે પાથરીને દિવાલના ઉપર રાખ્યોની મોટી છળીઓ પાડી છે. (૪).

પાઠ ૪૫ મો.

સજ્જડ=મજ્જત.

હણહણવું=સણસણવું
ખેંખારવું.

નસકોરાં=નાક આગળ.

ના દમલેવાનાખે કાણા

દાઢ=મોંમાં ખેવડાં દાંત

આગળની જગો.

ડાયું=જડાયું.

વાચા=બાન; બોલવા

ની સમજ.

નરસી=ખરાબ; નહારી

પોચો=નરમ; સુંવાળો

કાણા=વેહ; છિદ્રો.

જળવે=સાચવે; તપાસે

ટેકા=આધાર; મદદ.

ઝીણું=ખારીક.

કડકા=ટુકડા; કકડા.

ભૂકો=ચૂગદો; કકડેકકડા

સાદ=અવાજ; સોર.

બરાડે=આરડે; પોકારે.

પાઠ ૪૬ મો.

ખીજવું=ચીડવું.

છેલઈ=લાલાઈ; વર

ણાગી; તોર.

પગરખી=જોડી; ખા

સડી.

અડકટ=આંટી.

પછડાઈને=અફળાઈને.

અંટવાઈને=આંટીઆ

વીને.

ખોટું=ખરાબ; નહાર.

અમથી=ખાલી; વગર

ખપની.

સ્વભાષ=મીઝન.

રીસાળ=તામશી.

પગથીજી=ઝોટલી.

ફેંકી=નાંખી; લાખી.

વાંસે=પછાડી; પાછળ.

ખાબોચીકાં=પાણી ભ

રાયલો નાનો ખાટો.

ખગાણાં=ખરાબ થયાં.

ખખર=સામાચાર.

હાલ=હવાલ; દશા.

પાઠ ૪૭ મો.

ઝેદેખાં=કીનાખોર

ઝેરી.

ખારીલાં=તીખા સ્વ

ભાવના.

અવતરવું=પેદા થવું.

કૂરકૂરીઆં=ખોડીલાં.

કુતરીનાં બચ્યાં.	કુલ.	દયા=રેહેમ; મેહેર
ગેલ=લાડ.	બતાવું=દેખાડું; બેવાડું	વળગીને=બાઝીને.
ભોટીલાં=ભોઝીલાં; કુ-	વાવીએ=રોપીએ.	દિવસ=દાહાડો; દીન.
તરીનાં બચ્યાં.	પાઠ ૪૮ મો.	ઝટ=જલદી; તુરત.
આડો=વાંકો; ઊંધો;	લાગલાગટ=રોજગેજ;	ચૂકવું=મૂલવું; વીસરવું
(કથું માને નહીં તે.)	પાંચ સાત દિવસ	પરમેશ્વર=મોટોઈશ્વર.
અનન્યો=પ્રારકાં.	સામટા.	પાઠ ૫૧ મો.
ધુરકવા=દાંતીઆ કર-	ખસખસ=અરીણનાં	ડાંગર=ભાત.
વા; ચીડવા.	ફણગો=સાગગો. (ખી.)	ક્યારડા=પાણી બરાય-
સાગ=દાવ; તક.	ઠળીઓ=કળીઓ.	લા ક્યારા.
બચકું=ડાકું; કરડવું	સીંચીએ=રેડીએ.	પરાળ=ભાતનું ધાસ
તે.	સમગ્નશે=ધ્યાનમાં ઉ-	છાલાં=છોતરાં.
સધળાં=અધા.	તરશે--ઠશસે.	ચોખા=ડાંગરમાંથી ની
જાંપે=સુખે બેસે; હરે.	પાઠ ૫૦ મો.	કળેલા દાણા.
ઉધડેછે=બુઝી થાયછે.	વેહેજો = નાની નદી;	તર=નાનાં નાનાં કુમ-
પાઠ ૪૮ મો.	પાણીનો હો.	ળા છોડ.
ખીલવું=પાંખડી છૂટી	તેડે = તીરે; કીનારે;	લીલાછમ=ધણાજ લી-
પડતી.	કાંઠે	લા; (કાચી કેરી ને-
અંગ=શરીર.	ઉપકાર=પાડ, આભાર.	વા.)
મૂળીકો=મૂળ; જડ.	ચટકો=ડાંખ.	દાણા=અનાજ; ધાન્ય.
વહે=માકું; કાણું; છિદ્ર	અલો=અવેજ; પાડ.	ખંખેરી=ઝાંપટી.
ચૂસે=સોસે; રસ ગળે.	આખર=માન; ઇજત.	ઝાડકે=વા દધ કસતર.
નરી=એખડી.	ઝાંપ=જળ; ફાંદો.	કાઠે ; ઉપણે.
પાંદડાં=પાંતરાં.	તણાતી=ખેચાતી.	નીપજનવે=પકાવે.
કળી=ખીડ્યા; વગરનું		ખેડુત=ખેતી કરનાર.

કરનાર=બનાવનાર.
ભારે=મોટા; ધણો.

પાઠ ૫૨ મો.

માંજરી = ભૂરા ડોળા
વાળી.

ધીઆળુ=ધીએ ચોપ-
ટેલું; ધી ધાલેલું.

તલપ=ડાકું.

તીણું=અણીવાળું.

લુપું=ધી વગરનું.

ચોખા=સાફ; સ્વચ્છ.

વેર=દુસમનાઈ; ખાર

જળવે=ધીમે; આસ્તે.

સુઝે=દેખાય; જણાય.

તરત=જલદી.

બિગાડ=તુકસાન.

પાઠ ૫૩ મો.

ખીકલુ=ખીએ એવો;
નરમ; પોચો.

અજાણ્યું=પારકું; પર-

દેશી; કોઈ દાહાડો

જેયલું નહીં તે.

સોડ=ખાણુ; પાસે.

સામું=તરફ.

ખાઝી=વળગી.

ગભરાયો=અકળાયો.

કાદવ=કીચડ.

ઉઠાડ્યો=ઉભો કર્યો.

પાઠ ૫૪ મો.

દરિઓ=સાગર; સમુદ્ર.

અગરીઓ=મીઠું પક-

વનાર.

રાશ=મીઠાના ઢગલા.

ક્યારા=નાના ખાડા.

અગર=મીઠું પાકે તે

જગ્યા.

કિસરડવું=સાંભરીલેલું

ખારી લેવું.

કાંડે=કીનારે.

પડ=ચર.

ઢગલા=ગંજ.

મટોડી=ચીકણી માટી.

પાઠ ૫૫ મો.

પ્રમાણે=રીતે.

લણીગણી=લખી વાં-

ચી; હાંસીઆર થઈ.

કોથળા=પાંચ મણનો

ખોળો.

ઓહો=અરે ! વાહ !

શેરી=ફળીજ; મોટાલેલો
નાકે=છેડે; છેવટે.

મેડીઓ=માળ; અટારી

ભાર=ખોળો. [મટું.

એકીવારે=એકદમ; સા

મેલેલા=મૂકેલા.

સેહેલથી=ઘોડીમેહનતે

ડાબા=શાણા; સમજી.

પાઠ ૫૬ મો.

પંથ=રસ્તો; મારગ.

ખર=ગધેડો.

પાણુ=પથ્થર.

એધાણુ=નિશાની.

લલિઓ=સરા અક્ષર

નો લખનારો; બો-

મિઓ; જાણીતા.

છેદાયછે=ધસાયછે.

પંડીત=વિદ્વાન; લાહેર

તીપજે=થાય; ખને.

ગાઉ=કોસ.

કપાય=મટે; દૂર થાય.

અભ્યાસ=માહાવરોટવ

કાયર=હેરાન; દુઃખી.

આળસ=સુરતી.

તોલ જેવો; ખરાખર.

કવિતાની સમજૂતી. ૧૩.

માણસ બણતાં બણતાં વિદ્વાન થાય, અને લખતાં લખતાં સારા અક્ષરનો લખનારો બને; તેમ રોજ જો ચચાર ગાઉ ચા-
બ્યા કરે તો લાંબો રસ્તો હોય તે પણ કપાઈ જાય (૧). પોષ્ટ
જેવો પણ પણ શીખ્યાથી શબ્દ બોલતાં શીખે છે; તો કાયર થઈ
ને જે માણસ બણવાથી આજસ કરે તેને ગધેડા જેવો જાણ-
વો. (૨). કૃવા ઉપરના જે કાળા મોટા પથરા, તે રોજ પાણી
ભરવા જતાં દોરડાના ધસારાથી ધીમે ધીમે ધસાઈ જાય છે, એ
નિશાનીનો દાખલો, લેઓ, (અટલે એ પથરા ધસાય છે, તો ગમે
તેવો કોઈ મુરખ માણસ હશે ને તે મેહેનત લઈ શીખવા
માંડશે તો તેને શું નહીંજ આવડશે ? ના, આવડશે. (૩).

પાઠ ૫૭ મો.	ચળકતી=ઝળકતી.	રજ=રચકણ; કણી.
જંગલ=ત્રાંખાનો કાટ.	માંજીને=અજવાળીને.	તાવ=આખો કાગળ.
જસત (સફેત મેલા	ઝાંખું=તેજ વગરનું.	ચિકાશ=ચીક.
શીસુ (રંગની ધાતુ.	નરમ=પોચું.	વાળ=ખાલ; નીમાળા.
કાટ=કીટ.	પાઠ ૫૮ મો.	મસ=ધણો; ખડુ.
દીઠામાં=જોવામાં.	ગદીઆણો=૧૧ વાલ;	તાપ=ગરમી.
નરી=સ્વચ્છ; ચોખી.	અડધો તોલો.	આંચ=ઝાળ.
જવલ્લે=કોઈ વખત;	ઓગળવું=પીગળવું.	યાદ=ફામ.
કદાચ;	વરક=સોનાર પાનાછેક	પાઠ ૫૯ મો.
દેવતા=અગ્નિ; વસ્તેવ.	પાતળાં પાનાં.	ડોસો=ધરડો માણસ.
ગાળે=પીગળાવેરસકરે	પતરાં=ધાતુના ટીપીને	અચંખો=નવાઈ.
ચોખી=સાફ; સ્વચ્છ	પાતળાં પાનાં કરેલાં તે.	છેડવું=અડકવું; આઝવું.
ભારે=ખડુ વજનવાળી	ટીપી==ટપેરી; ધડી.	પુરો=જરામર.

સંપ=એક મત; એક દિલ.	ચીડાય=ખીજવાય.	પાઠ ૬૨ મો.
કને=પાસે; સોડે.	વીટાળીને=લપેટીને.	વેળા=વખત, સમય.
ભારી=બચકી.	લટકાવીને=ટીંગાવીને.	અઠવાડીજી=આઠ દા-
મંગાવીને=અણુવીને.	પાઠ ૬૧ મો.	હાડાની મુદત.
કારણુ=સબબ; મતલબ	પાઈડીઓ=બધરીઓ.	ધ્યાન=ચિત્ત; સરત.
બળ=જોર, કસ.	ચંડાળ=પાપી, દુષ્ટ.	અંગ્રેજ=ગોરા લોક. ટો
સંપસંપીને=હળીમળી	શાહેદ=શાક્ષી.	પીવાળા; સીનાર.
ને; એક દીલ થઈને.	ઈનસાફ=ફેસલો.	પાઠ ૬૩ મો.
નબળા=કમજોર.	અરે=હાય; શીકર.	પોહોર=ત્રણ કલાક.
પાઠ ૬૦ મો.	દશા=હાલ; હવાલ.	મહિનો=૩૦ દાહાડા.
દીખલી = અટકચાળું	ગળેપડુ=ધાઈ પડુ; લુ	આથમે=અસ્ત પામે.
કરે અબુ; તોફાની.	ચી; પસર મમદ.	મધરાત=વચલીરાત.
અટકચાળાં = આડાં;	વઢવાડ=લડાલડી.	પખવાડીજી=પંદર વા-
છેડ આંગળી કરે	જણીઓ=બાઈઓ.	ડીજી.
એવા.	ફર્યાદ=અરજ, રાવ, દાદ	પાઠ ૪૬ મો.
અડપલાં=અટકચાળાં	કડકા=ભાગ; કકડા.	વા=પવન.
કામ. [નચીન.	બરાબર=સરખા.	શીશી=કાચની નાની
નિરાંત=ચેન; સુખ;	હુકમ=ફેસલો.	બાટલી.
ગલોફાં=ગાલ, ડાયાં.	છાનીમાની=મુગીમુગી;	વીજણો=પંખો.
ભુસકા=કુદકા.	વગર બોલવે.	વાયરો=પવન, વા.
માંકડાં=રાતા મોંના	બૂમેબૂમ=ધાંટે ધાંટા.	બકારો=પસીનો, પર-
વાંદગાં.	કિઠાવું=છોડું.	સેવો.
વગડામાં=વનમાં.	ખરી=સાચી; ખૂદ.	પવન=વા. વાયરો.
ઉઘાડી=ખુલ્લી.	હવાલેકર્યો=સોંપી આ-	વાસીને=દબને, ઢાંકીને.
	ખ્યો; તપાસીઆખ્યો.	ચીર=હાલે આલેનહી,

તે; એકની એકજ કરેલો.	તાવ=આખો કાગળ.
જગ્યાએ રહે તે.	ફટકડી=ફટકડી.
લોટા=કળશીઓ.	ચાલણી=ચાલણી; ઝી-
ખોળ્યો=ડુખાળ્યો.	ણું ઝીણું વેહેવાળું
બદલે=જગ્યાએ; કેકાણે.	ધાતુનું વાસણ.
દખાવી=ખુરાડી.	પલાળી=ભીનાળી; ભી-
	ગોલી.
પાઠ ૬૫ મો.	મફે=ધોળું; ઉજળું.
લેહેરો=વમજા; લીસે. ટા.	ઠરીને=બધાધને.
ગતિ=શક્તિ; બળજેર.	કકરા=ખરબચડા(લાથ
ધુજવું=હાલવું; કાંપવું;	ફેરવીએ ને લીસા
થરથરવું.	લાગે નહીં તે.)
પ્રવાહી=પાણી જોવો	લીસા=સાફ; ધુટેલા.
નરમ.	ઊંચા=સારા; કીમતી.
જુગતી=તદખીર; છીક-	પાઠ ૬૭ મો.
મત.	મૂર્ખાઈ=એવકુર્ખાઈ.
નાદ=અવાજ; સાદ.	દેશાવર=પરદેશ; દે-
ઈશારત=ચિન્હ; નિશા-	શાંતર.
ની; સાન.	કાળ=વારકો; ફિકર.
સાદ=અવાજ; સોર.	જળજળીઆં=આંસુ.
કુંડાળાં=ગોળ ચકરડાં.	હોદમેઠ=મૂરખ; અણ-
ઉપરાઉપરી=એક પછી	ધડ.
એક.	અભણ=વગર બણેલો
છેટે=આધે; દૂર.	મૂર્ખ.
અથડાય=અફળાય.	નામું=ઓપડા; દંદતરી.
ફલાણો=હરેક; મુકરર	કામ.

મથાળું=ઉપલો ભાગ.	વાઈ.	ખકવું=લવવું; લવારો
ધણી=વર; માટી.	પસ્તાવો=અફસોસ.	કરવો.
દેહ=છેક; નાકે સુધી.	પાઠ ૬૮ મો.	સારઅસાર=સારી ન-
રોવાં=રડવા.	અભિમાન=અહંકાર.	હારીવાત; સાઈ' ન-
માઠી=ખરાબ; મુવાની.	નિશાની=એધાણી; ઈ	હાઈ' કામ.
ખખર=સમાચાર; સં-	શારત.	અક્ષર=હરફ; દરકત.
ધેસો.	સરદાર=સગદાર. ઉપરી	અપાર=ધણેજ; જેનો
ઉકેલીને=ફાડીને.	અસાર=સાર નહીં તે	પાર નહીં.
૩ઝોછો=રડોછો.	નહાઈ'.	જગ=જગત પૃથ્વી.
પજવાડેથી=પાછળથી.	રાય=રાગ.	વડી=મોટી.
પછાડીથી.	વેહેમ=રાક; સંદેહ.	શીખામણુ= શાયદાની
લાજ=શરમાઈ; લજ-	કિર=દિલ; મન.	વાત.

કવિતાની સમજૂતી. ૧૪.

મૂરખને માથે કંઈ સીંગડાં ઉગીને તેની નિશાની હોતી નથી, પણ જેને સારા નરસાનું કથું લાન નથી તેનેજ મૂરખ સમજવો. (૧). જેને એક હરફ પણ લખતાં વાંચતાં આવડે નહીં (કાળા અક્ષરને કુટી મારે), તે મનમાં અહંકાર ધણેજ રાખે તેવા માણસને પૃથ્વી ઉપર બધા મૂરખાઓનો સરદાર સમજવો. (૨). મોટી મોટી વેહેમ ભરેલી ધણી વાતોનો તે લવારો કરે, પણ તે મૂરખનો રાગ કહેલી શીખામણુ સાંભળતો નથી. (૩).

પાઠ ૬૯ મો.	અમીર=મોટા માણસ.	ફે=પાછું ફરે; દબે; હારે
વૈતર=મેહેનત; મજૂરી	દાખડો=ખાડો.	મરજી=ધણ; ખુશી.
આજોતવું=ગોલાંટખા	ધીરજ=સખુરી.	દિખાદેખી=એકબીજા-
વાં; ગળડવું.	ખમી=સહી; સહનકરી.	નું જેઈને.

પ્રક=અરદન; ગળું.
ભાર=ખોળે; વળન.
લાગ=શરમ.
રીધી=પાધરી.

પાઠ ૯૦ માં.

હેલું=તમેલો.
ન્યાસ=ગળ્ગર; પૈસા-
દાર; તાલેવર. (ને
પૂરું=ખરાખર; પેટભરી
કોપાવ=મુકાવ; મેલાવ.
દેખામે=જાણામે.
ખોતરતો=ખોદતો; ખ-
ણતો.
મેદ=કારણ; મરમ.
ધન=પૈસો; દોલત.
ચર=તાપાનો એકડા
વાળો દેગડો.

પાઠ ૯૧ માં.

શેતુર=એક જાતનો લી-
લા મેવો પીપેરના
આકારનો થાય છે.
ખદખદતું=ઉતું ઉતું.
અખોડીઆં=મરદોને
પેહેરવાનાં રેશમી
લૂગડાં.

પતંગીઉ=એક જાતનો
જીવડો.
હીરાગળ=રેશમી.
ગજઆણી=ગજ પના-
તું રેશમી કાપડું.
તાતણો=તાર.
મુગટા=કોરણ વાળા
હલકાં ખોડીઆં.
મશર=રેશમી કાપડું.
કોરોટો=ગોળલાંબીદડી.
હીર=રેશમ.
કીડા=લાંબા જીવડા.
ભાતભાતના=જાત જા-
તનાં.
કીનખાખ=કસખના
જુટ્ટાવાળું રેશમી
ઊંચું કાપડું.

પાઠ ૯૨ માં.

આખલો=ગોધો; સાંઢ.
મચ્છર=ગણ મણતો
જીવડો.
માતેલો=જળપરો; ધરા-
અલો; મતખાલો.
તખજો=કમળેર; લુલો.
સાંઢ=આખલો; ગોધો.

આંટો=ચકર; ફેરો.
તોળા=કાપર; કંટાળો.
તુચ્છ=હલકાં; નીચ.
અલંકાર=અભિમાન.
ધરાઈને=તરપત થઈને
ગણગણતો=ગુણગુણ
કરતો.
નીચ=હલકાં; તુચ્છ.
જળપરા=જેરાવર.
પલક=પલ; કાણ.
કચરી=કચડી; છુદી;
પછાડે=અકાળે ઝીકે.
વેદના=દુઃખ; પીડા.
દરદ.

પાંડો=દીવાનો; ઘેલો.
પાઠ ૯૩ માં.

કરોળીઓ=જાળામાં રે
હેનારો જીવડો.
હરાવવું=હંકારવું; જી-
તી લેવું.
મેહેકવું=છાકી જવું;
વધારે ખોલવું.
જાણું=જાણો; જાણો.
જીતવું=જીતી લેવું.
હરાવવું.

ખોતીકા=ખોતાના.	પેહેરવાનું કપડું.	પાઠ ૮૧ મો.
પાઠ ૭૬ મો.	પીઅર=આપનું ઘર.	નિંદે=બદબોધ કરે.
વાયા=ભાન બોલવાની	મોસાળ=મામાનું ઘર	બળવંત=જોરાવર.
સમજ; અફત.	હેત=પ્યાર; ચાહેના.	કેશ=કંઠ્યો; કંકાસ
ભાન=સમજ; અફત.	હરખ=પુશી; આનંદ.	ટાટો.
શા વાસ્તે=કેમ ? શાને,	કેસ=કર; ખતા.	દળતાં=હળીને રહેનાર.
માટે ?	પલલી=બીનાઇ.	રાંપી=રાંપકરી; હળીમળી
પુણ્ય=ધર્મ; દાનનું આ	અમડી=અરાબ થઈ.	સુખચેન=મજા; સંતોષ
શિષ્ય	રીસ=ગુસ્સો; તામસ.	શોક=દલગીરી; પસ્તાવો
કથું=કંઈપણ, જરાએ.	કેતરી=નરમ પડી.	ઘટે=જોઈ થાય.
પાઠ ૮૦ મો.	વાંક=તકરીર, ગુન્હો.	કેશ=જરા; જરાપણ.
કાંચળી=કાપડું; આય-	આપડી=બીચારી; ગ-	ગીતો=આયડીઓ રાગ
ડીનું ચોળી જેવું	રીઅડી; રાંક.	કાઢીને ગાયછે તે.

કવિતાની સમજૂતી. ૧૫.

આપણે જાનો લાઇને બેહેન હળી મળીને સંપથી રમીએ તે ધણું સુખ થાય; લઢી વઢીને કંકાસ કરીએ તો જીવને ઉચાટ થાય. આખર જોઈ થાય, તે વળી કોકો પાછળ બદબોધ કરે. (૧). જે આપણો આપ(હૃદય) મોટો જોરાવર છે, તે હૃદય હમે સદા હળીમળીને રહીએ એવું વું કર; કે તેથી નિરંતર સુખમાં દાહાડા ગાય. અને કોઇ દહાડો જરાપણ કંઠ્યો કંકાસ થાય નહીં. (૨). જે જોકરાં એક બીજા સાથે હળીમળીને રહેતા હોય. તે કોઇ દાહાડો સામસામાં લડે નહીં તેઓ સાથે રમી જમીને ગીતો ગાયછે, તેથી તેમની મા મનમાં ઘણી ખુશ થાય છે. (૩).

પાઠ ૮૨ મો. | ધુમર=ધુમ્મસ; દળ. | ખરફ=ઠરીને બંધાઇ
ટપકાં=ઝીણાં ટીપાં. | ઝમવું=ગળવું; ઝરવું | મચલું પાણી.

કરા=હવામાંથી છુટું પડે	કેરી=વીખ વાળું..	શેખી=પતરાજી; વડાજી.
ડીને બંધાયલું પાણી.	થેલી=કોથળી.	વન=રાન; જંગલ.
રૂપ=રોળ; કાંતી.	બેગુ=સાથે; એકમેક.	ગરીબ હો=કંગાજી; રાંઠ.
દીપ્ત=માટીની ગાગર કે	જખમ=કરડેલી કે વા-	ધેસો=ગાંડો.
દોરી આનો બાગેલો	ગેલી જંગો	પાઠ ૫૮ મો.
નીચલો ભાગ.	પસરે=ફેલાય.	હાજર=તૈયાર.
વરાળ=ખાફ; શેવાળ.	ધટતા=લાયક; એધ એ.	તરાણું=તંખણું.
તાસક=ઢાંકણું; ધાતુની	તેવા.	બળવશે=કરશે.
રકાબી.	પાઠ ૮૪ મો.	દાસ=ચાકર; સેવક.
ગગન=આકાશ.		જનન=ફાંદો.
શર=ઠંડ; હીમ. [રથી	સિંહ=જનાવરોનો રાજા	જનન=ફાંદો.
વેગળેથી=આધેથી; દુ-	જીવત દાન=નવો જન્મ.	છુટાણું=નીકળાણું.
ઝાકળ=સરદી; ઝાસ.	મહારાજ=મોટો રાજા;	અકળાયો=ગભરાયો.
	રાજા ધીરાજ.	ખુમે=પોકાર; ધાંટા.
પાઠ ૮૩ મો.	કાલાવાલા=ખુશામત;	બદલો=અવેજ; પાડ.
મધ્ય=વચલા વાંધાના;	વારેવારે કરગરીને	કાતરી=કરડી.
સાધારણ.	કેહેવું તે.	પ્રસંગ=વખત; સમય.
પુષ્કળ=ધણું; બહુ.	સામથ્ય=જોર; ખજ,	પાઠ ૮૬ મો.
ડામ=જોનો ચપકો.	છાંચે=શીળે; ઝોળે.	સાંઠીયો=કરાંઠી; સોત્રી.
બરડો=પીઠ; બાંસો.	દોડાદોડ=દોડ ધામ;	ઝો.
સાંધા=કટકા.	નાસા નાસ.	રેસા=દોર; કુંચાં
પાંસળી ઝો=પાસા ત-	ગુનો=અપરાધ; વાંક;	ખોયા=કાંદા; કરચાં.
રૂની હાડકા ઝો.	તકસીર.	સૂતળી=સણના રેસા-
ટેકાટેકાને=અધેલીને;	માફ=ક્ષમા; જવા વુંતે.	ની મજબુત વણેલી
ટેકો દેઘને.	ચાકરી=સેવા; નોકરી.	દોરી.
જડણુ=ડાણું.	રાણીશ=મટાડીશ.	ટાટપટી=સૂતળીનાં ટાટ

દીવાસળી=દીવા કરવા; લોભીઓ=લાલચુ મા-
ની સળી.

માણસપૂર = માણસ જમણવારે=ન્યાત; વરે
જેવડા; મથોડાપૂર. પડપુછ=તજવીજ; ત-

ઝાઝા=ધણા; ખડુ.

ઉપાડી=જાયકી.

મરડીને=આમળીને.

પાઠ ૮૭ મો.

શિઆળત્રાં=શીઆળ-
નાં બચ્યાં.

ભુંગળાં=નળા.

વાઢ=શેરડી ઉગેલી તે
જગો-ખેતર.

ખોલ=ખોલ; ગુફા.

ખંડેર=ખંડિએર; અવા
વરી જગા.

મેદાન=લાંખી પોહોળી
ખુલ્લી પડેલી જગો.

ચોરીથી=ચુપકાથી.

ટાળું=જયો.

મુએલાં=મરી ગયલાં.

કુકડા=મરઘા.

નુકસાન=ખિગાડ.

એકાંત=એખલા.

પાઠ ૮૮ મો.

ણસ.

લ્લાસ.

લાભ=ફાયદો; નફો.

તપેલાં=પાતેલાં.

સંભાળી=સાચવી; ત-
પાસી.

વિઆયાં=જણ્યાં.

બચ્યાં=છોકરાં.

ભૂલથી=ગફલતથી.

પાઠ ૮૯ મો.

ધૂતારા=ધૂતીલેનારા; સ-

મજવીલઈ જનારા.

નાદાન=ધેલો; આણસ

મજુ.

આદમી=માણસ.

ફરીને=ખીજ વખત.

નાત=જમણવાર; વરો.

ખપ=જર; કામ.

ચુપ=મુગો; અમોલો.

વસતા=રહેતા.

પાઠ ૯૦ મો.

ભીંડી=શણને મળતી

ગત.

વાણુ=ભીંડીના રેસાની
દોરી.

ફેર=તફાવત; ફરક.

ગરીબ=પૈસા વગરના;
રંક; નિર્ધન.

ટકાકિ=મજબૂત.

પાઠ ૯૧ મો.

ખુધ=ઢેકો; મોટોટકરો.

રણુ=રેતીનું મેદાન.

રેતાળ=રેતીવાળી.

ચરખી=ગનવરના ચા

મડાના પાતળા પડ-

માંથી જે ચીકણીધી

જેવી વસ્તુ નીકળેતે.

સંદેશો=સમાચાર; કેળ.

પોપણુ=ગુજરાન.

મુસાફરી=ગાડીએકે પ

ગે ચાલતા એક દેશ

થી ખીજેદેશ જવુંતે.

સાંઘણી=જાટની માંઘ;

(ઝડપથી ચાલનાર

જાટ).

તરેહવાર=અજબ રીત

નું; ચોર તરેહનું.

ઝડપ=તાકીદ; કિતાવળ.

બાવળીઓ=બાવળનાં

કાંટાનું ઝાડ.

સંકડાઇને=સંકોચાઈને

દબાઇને.

પાઠ ૯૨ મો.

વનસ્પતિ=લીલોતરી.

વંદા=ભોંયપર પથરાતો

છોડ.

બટાટા=અલુખડા.

તાંદલજો=તાંદળીઆ-

ની કે ચોલાઈની

ભાજી.

સુરણુ=એકજનતનોકંદ.

મેથી=મેથીની ભાજી.

રતાણુ=એકજનતનોકંદ

તળવું=તેલમાંવધારવું.

પોષ=પોષની ભાજી.

સકરીઆ=મીઠો કંદ.

અળવી = અળવીની

ભાજી.

આશીને=પાણીમાં રાં-

ધીને.

કુમળા=નરમ; સુંવાળા.

ચડે=અધાય; રંધાય.

પાઠ ૯૩ મો.

સેકટો=સરથુંઓ.

અગથિઓ=અગથિ-

આના કુલનું ઝાડ.

કડો=કડાના કુલનું ઝાડ.

લીલવા=મીચ; દાણા.

ફિલીને=છોલીને.

સુદાં=સાથે.

રીગણું=વેગણું.

પાઠ ૯૪ મો.

પાર=સામો કીનારો.

માછી=ઢીમર; માછલાં

પકડનારો.

સડ=ખાદીઓ ખાંધી

સાકડી સાથે સીવીને

વાદાણુ ચલાવવા

સાર ખાંધેલી તે.

ખારવા=ખલાસી.

મછવો=નાની હોડી.

હંકારવું=પાણીમાં ચ-

લાવવું.

સીધું=ખાવાનું; બધ્યુ.

હલ્લેસાં=ચાટવાં.

સામાન=ચીજો.

તોપ=મોટી બંદુક.

ચાદરો=ખાદીની પી-

છોડી.

ભાગ્યે=મુશકેલાઈથી.

સમાઈ=માઈ.

પાઠ ૯૫ મો.

રીંછ=ખીયાંમણું ખાલ

વાળું જનવર.

ખિયામણું=ભયંકર.

મધમાખ=મધ કરના-

રી માખી. [પૂડો.

મધપૂડો=મધ માખનો

મજ્જુત=જોરાવર.

ભાવે=સ્વાદ લાગે.

રાની=જંગલમાંની.

ભોગ=કમખખી.

ચટકા=ડંખ.

પાઠ ૯૬ મો.

ભચરડીને=કચરડીને.

જવહલે=કોઈવખત; કવ

ચીત.

ભમતાં=ભટકતાં.

થાક=થે. હેનત; શ્રમ.

પીઠ=ખરડો; વાંસો.

પાઠ ૯૭ મો.

હલકી=થોડી કિમ્મત.

ની; સસ્તી.
 મેળવણી=મેળ કરેલો.
 કંસારા=ધાતુનાં વાસ-
 ણુ બનાવનાર.
 કલઈબટા=કલાઈનાં વા-
 સણુ બનાવનાર.
 ધાલી=રાખી.
 વાળીએ=મરડીએ.
 દોહણી=છાસની તા-
 મડી.
 પાઠ ૯૮ મો.
 ગોળીઓ=સીસાની લ
 ખોટી-મંજી.
 ઝરા=નાની નાની સી-
 સાની ગોળીઓ.
 અંદુક=નાની તોપ.
 કાંતીલોદું=ચીનાઈલોદું.
 વોહોરા=હારાંકાકો.
 કાંસુ=એક જનની બ-
 રડ ધાતુ.
 પાઠ ૯૯ મો.
 રત=મોસમ; વખત
 કુંપળ=ફણગો; આકાર કાટકો=મોટા આવાળે
 મોર=આંખાનાં ફૂલ.
 આંખાગાળો=કેરીગાળો

કેરીનોરસ કાઢીને જમવા હિલી-ઝડી: વગસાદ જે
 સારભાષણાંડું તેડવાને
 તરબૂચ=એક જનનું
 રસાદાર ભુરા કોળા
 જેવું મોટું ફળ.
 ટેટી=ખડખડાં.
 કલ્લોલ=ચેનખાજી.
 ટાકા=મધુર રાખ્દથી
 બોલવું તે.
 રાએણુ = લીંબોડીના
 નવો મેવો.
 અદારો=પસીનો.
 કાયલ=કાળું મધુર રા-
 ગનું પક્ષી.
 પાઠ ૧૦૦ મો.
 ધમધોર=ચડી આવે-
 લું તે; ધેરાઈ ગયલું
 વીજળી=વીજ.
 ચમકાર=ઝમકાર.
 કડાકા=અવાજ; ધડાકા.
 ગર્જના=ગડગડાટ અ-
 વાજ.
 પુર=ભરતી; રેલ પા
 ણીનું આવવું.

હિલી-ઝડી: વગસાદ જે
 ચાર દિવસ સામટો
 આવે તે.
 દુકાળ=અનાજ પાણી
 નહીં મળે એવો વ-
 ખત; કટ્ટી મોઢવારી.
 તર=તરપત; બરાબર
 પલ્લેલી.
 પાઠ ૧૦૧ મો.
 કપાસિયા=કપાસનાં ખી
 હુંડવાવું=ટાઢે સીકડાવું.
 કાંતો=કપાસનાં જીંડવાં
 ડગલી=નાની બેવડી
 અંગરખી.
 હીમ=ટાઢ; ઠંડ.
 તેજનો=મસાલો
 સગડી=કાણાં કાણાં વા-
 જીં મારીનું દેવતા રા-
 ખવાનું વાસણ.
 કુંડાળું=ગોળ ચકરડું.
 તાપણી=ધાસ; બરોડા
 વગેરે કરાડીનું બળવું.
 મહા મહા=ધણું ધણું.
 પાઠ ૧૦૨ મો.
 ચુડા=બાયડીઓ દાયે

પેહેરે છે તે.

દુસ્મન=શત્રુ; વેરી.

રમકડાં=ખાળકને રમવાની ચીજો.

કપાડે=કંચકે; લેઈલે.

અટપટી=અધરી; છુટે નહીં એવી.

પાઠ ૧૦૩ જો.

જાત=સીલીક; સંઘરો.

જડી=દેવતાનો આરો.

ગોતર=અનાજના છા

લાં છોતરાં વગેરે.

ફસણુવું=ચોળવું; ગુંદવું

ભોંદો=લપકો; લયકો

પણો=ઝીણી રેત.

ચોકડું=ચો ખડો સંચો

અલગ=અતરંગ; હાલે

નહીં એમ.

જર=પરવા; ફરકાર.

પાઠ ૧૦૪ થો.

કેસ=કેસ; છોક્રે માટીને

પરાળીને ગારો કરેલો તે

મટોડું=ચીકણી માટી

આધારે=આસરે.

પાઠ ૧૦૫ મા.

ખલાસી=ખારવા; ટુંડેલ

વેહેરવું=કરવતે વંતીચી

રવું; પાટીઆં પાડવાં.

કામડાં=વાંસને ચીરીને

એ ભાગ કરેલા તે.

કરાઈ=લાકડાં વેહેરનારો

મોતીઆં=નેવાં આગ

ળની લાંબી લાંકડા-

ની પાટલી.

સરડવું=કામડાં ભરી

લેવા.

પકવાસા=લાકડાની પા-

તળી ચીપો.

વળી=સાકડી.

ભારોટીઆ=પાટડા.

લગ=ગે; સાકટા.

ઢાળ=નીચો ઢોળાણ.

પીંટીઆં=જડાસાકટા.

પાઠ ૧૦૬ હો.

ઓળર=હપિઆર.

કહોડ લુવારની પેટી.

ગજવેલ=ખરં લોહું.

એરણુ=જેના ઉપર

સોની. લુવાર વગેરે

ડીપે છે તે ઓળર.

ધમણુ=દેવતા સળગા-

વવાને કુક મારવાની

આમડાની ગુણ.

અંન=અનાજ, દાણો.

કાશ=નરાજ.

ખરડવા=ચાપડા.

સામાન=ચીજો.

પાળી=ચપ્પુ; છરી.

પાઠ ૧૦૭ મા.

ઠેક=છેક.

સાંસા=તંગી; વાંધા.

નિરાશ=ના ઉમેદ;

આશાભંગ.

ગખડવું=ઢળી પડવું.

સાંકડો=નાનો.

નીકાલ=છુટકો; તોડ.

વસમો=અધરો; અ-

જાણ્યો.

અડોઅડ=પાસે પાસે;

લગોલગ.

ડુંગર=મોટો ટેકરો.

ટેકરી=નાનો ડુંગર.

ચોતરફ=આસપાસ;

ચારે બાજુએ.

માર્ગ=રસ્તો; રાહ.

કદાપિ=કોઈ વખત.

પાઠ ૧૦૮ મો.

તમાશો=ખેલ, રમત

ચતુરાઈ=ડાહાપણ.

વખાણવું=તારીફ કર

વી; સાઈ કેહેવું.

અંતે=છેલ્લે; આખરે.

બાળ્યો=મરડ્યો.

સંકટાર્જનિ=સંકોચાઈને

દબાઈને.

સમગ્રણુ=સમગ્ર; મુદ્દિ

હહ=હૃદ; મમત.

છવ=પ્રાણુ; આત્મા.

પાઠ ૧૦૯ મો.

છંડવા=છીંડવા.

રેંટીઓ=રેંટ.

અરખો=કપાસમાંથી ક

પાસિયા તથા ર

ગુદા પાડવાનો ના-

નો રેંટીઓ.

ખાત્રી = દોટી; જીડું

કપડું.

સુતસહિ=સુતનું બનેલું

મસમલ=સુતરનું ઝીણું

કંચુ લૂગડું.

પોત=કુમાસ.

જગનાથા=એકગત-

નું ઝીણું લૂગડું.

માદરપાટ=સફેત ઘટ

કુમાસદાર લૂગડું.

છૂટા=ગુદા; નોખા.

આસ્તો=એક ગતનું

કપડું.

પાઠ ૧૧૦ મો.

બિંબ=ગોળાકૃતીનો દે-

ખાવ.

લાલાશ=રતાશ.

કરોડ=સો લાખ.

ગાઉ=કેશ.

તેજ=નુર; ચળકાટ.

ઝાડપાલો=ઝાડના ઝી-

ણાં પાંદડાં.

ગરમી=તાપ.

પાઠ ૧૧૧ મો.

ચંદ્રમા=ચાંદ; ચાંદો.

અલાયો=વાંકો કાપો.

આતો ( ).

દર્પણુ=આરસી; તખતો

પુતેમ=પંદરમી તિથિ

અમાસ = મહિનાનો

છેલ્લો દિવસ.

પૃથ્વી=અણુ નામ;

દુનિઆ.

મુદ્દત=ખીલકુલ; જરા.

પાઠ ૧૧૨ મો.

ધડીઆળ=વખત ન-

ણવાનો સંચો.

મધરાત=વચલી રાત.

કલાક=રાા ઘડી.

અંગ્રેજી=અંગ્રેજોકનું

અવર=કલાક.

મિનિટ=રાા પલ.

ભાગ=હિસ્સો; પાંતી.

પાઠ ૧૧૩ મો.

આભલાં=વાદળાં.

અલ=ચિયરતેજનો તારે

જલદ=તીક્ષણુ; કસદાર.

અગતી=વેહેમવાળા.

ભોળા; સમગ્રણુ વ-

ગરના.

શકિત = જ્ઞેર; બળ.

સેંકડો=સો; હજાર.

એકાદ=એક; કાઈપણ.

પૂછડીઆ=પૂછડીવાળા

નવું ગુનું=ફેરફાર; આ-

કતઃ જ્ઞેષ્ઠમ.
પાઠ ૧૧૬ મો.
મેલીએ=મૂકીએ.
ઓહું=યોહું; જરાક.
વરાળ=પાક; શેવાળ.
પાઠ ૧૧૫ મો.
મેહ=વરસાદ; મેથ.
તરશે=શોષે.
કૃપા=મેહેરબાની.
ઘટેછે=લાયકછે.

પાઠ ૧૧૬ મો.
સર્વવ્યપક=બધે ફેલાવ-
યલો; બધે ફરતો.
આભાસ=કિન્નસ.
પિળવું=શોષવું.
અંતર=દિલ; બીતર.
આકાશ=વાદળ; ગગન.
આસ=દળે કરીને એ
તરમાં જે લીટા પા
ઉછે તે
કણી=રજ; રજકણ.
વિશ્વપતિ=જગતનોધ-
ણી- પરમેશ્વર.
આસપાસ=ચોત્તરફ.
વાસ=રહેઠાણ; મુકામ.
ઘાટ=વેતરણ, તોડ.
તાત=આપ; ધણી.
જગતકર્તા=જગતનોબ-
નાવનાર ઈશ્વર.
હાલું=ખાલી; અમથું.

કવિતાનો સમજૂતી. ૧૬.

આપણી ચોતરફ આકાશમાં ને ઘાસ તથા આસની પાસે
પણુ પરમેશ્વર છે. એવું મનમાં જણાય છે. (૧). આપણે ભોંય
તળીઆં નીચે ભોંયરામાં પેસી કાંઈ છુપી વાત કરીએ ને મનમાં
કંઈ ઘાટ રચીએ (દગાનો કે કોઈ મારવાનો). તે બધું જગતનો
બનાવનાર ઈશ્વર જાણે છે. (૨). એક જરા જેટલી રજ છુપાવવાને
વાસ્તે આપણે ખાલી જગ્યા શોધીએ. તો કયે પણ પરમેશ્વર
વિના કોઈ જગ્યા ખાલી માલમ પડતી નથી. (૩).

પાઠ ૧૧૭ મો.
આસ=દમ; સાસ.
નાડી=નાડ; ધ્વની.
મડદું=લોથ; લાસ; સબ-
અણુસમજુ=વગર સ-
મજના; નાદાન.
ખાતરી=નીશા; ખાતર-
જમા.
પાઠ ૧૧૮ મો.
ભાવ=હોંસ; ઉમંગ.
ફૂડી=નહારી; માઠી.
હાક=બપકો; દોર.
ભેદ=કારણ; પડદો.
આળ=તોંહામત; બટો.
છળ=દગો; કપટ.
છુપાવવું=છાનું રખવું.
પળી=ધાળા ખાસ; પ-

ળીયાં; સંદેતી.	હંગાઈ=હંગાણુ છળ	અધ=કલંક, દુષણ, એવ
મીખ=શીખામણ-	બેદ.	ગળી=નામોશી; (એક
રૂડી=સારી મગની.	ખડેલું=આખડેલું.	ગતનો કાળો રંગ)

કવિતાની સમગ્રુતી. ૧૭.

હું તમને સુખને સા શિખામણ શીખવું તે ધ્યાનમાં લે-
 એ. પણ નહારા લોકોની નહારી શીખામણ માન નહીં; ઉમંગથી
 બણો ને છુપી વાતના બેદ મનમાં સમજો. ને હે બાળકો એ
 વાતની અરે તમે મનમાં રાખો. (૧). નહારી આવ ન આવો ને
 સારી ચલ આવો. ને હંગાણુનો ખાલી ઢાંગ તમે મૂકા દેઓ;
 ઢાઈનું ઘરણું રમતામાં પડેલું કે દેથે આખડેલું હોય. તે તમને
 જડે તો તુરત જઈને કોહો કે હમને જડેલુ છે. ૨) જે માણસ
 કાટથી કે હીકમતે કેઈન છેતરીને વાત છાની રાખે. તો તેથી
 તેની આખર ઘટે ને લોકોમાં કાળી ડીલી આવે; પછી ત્યાં સુ-
 થી સંદેદ પળીયાં આવે (મરે ત્યાં સુધી) તે ગળીનો અધ કેમે
 કયો છુટતો નથી. એટલે (કાળી ડીળી) આવી હોય તે મટતી નથી. (૩)

પાઠ ૧૧૬ મો.	સંદેત ખુસમોદારકુલ	પુરપ=મરદ; બાયડો.
વસ્તુ=ચીજ; જણસ.	ગળપણ=મીઠાસ.	મલમનસાઈ=દાનાઈ;
પ્રાણી=જેને	જીવછેય એલી-એક ગતનું	સાલસાઈ; બલાઈ.
ને જે અહીંથી તહી સંદેદ કુલ.		પાયાઈ=નરમાશપણ.
ફરી શકે છે તે.	સુગંધી=વાસ; સોડમ	પાઠ ૧૨૧ મો.
મૂલક=દેશ.	પુશખેઈ.	રસળવું=અટકવું.
સંધા=સંધ્યા; અધા.	સાધારણુ=વચસા વાં	વાણોતર=ગુમારનો;
પાઠ ૧૨૦ મો.	ધાની; મધ્ય.	મેહતો.
મોગરો=એક	ગતનું સોરમ=સુગંધ; પુશખો	ઉધરાણી=આપેલા છે.

સાની માંગણી.	મગન=પુસ.	ધીમાંનો ગમે તે એક
પીતાંબર=જ્યુ રેશમી	લેખન્યુ=ગણ્યું; ગણ-	અક્ષર.
બોટીડા.	કાર્યું.	તોતડા=મોખડા.
નન=ગામડે જવાનો	મગન=રમૂજ; ગમત.	મેડાક્ષર=મેડેલા દ-
લગ્નનો વરબોડો.	પાઠ ૧૨૩ મો.	સ્કતો; હન્કો.
નુકસાન=ખિગાડ.	ગૃહસ્થ=મોટા કુળનું	અતડું=ખરાખ; તો-
દળણું=લોટ દળવાનું	આખરુદાર માણસ.	છડું.
મગુરીનું કામ.	સમાલવા=તપાસવા.	શબ્દ=મોલ.
મેલા=આપણ; વીપન.	ભીડાભીડ= કચડા ક-	પાઠ ૧૨૫ મો.
કાપડીઆ=દોશી વા-	ચડી.	જાન=વક્ર; સમજ.
ણીઆ; કાપડબાજો.	ચંપાઈને=દબાઈને.	ટેરલું=ટેલું; અણી.
ગુજ=હલકો; થોડો.	વાસેલું=દીધેલું.	અવાળુ=અગાડીના હ-
પગાર=મુસારો; મહીનો.	પાડોશી=પાસેના ધર	પલા દાંત હપરની
માલ=સોદો.	માં રહેનારા.	સુંવાળી જગો.
બાયદો=ઠરાવ; ઠેરવેલો	કિદાસ=દલગીર.	સ્પષ્ટ=પ્રુલું; સાદ.
દાહાડો.	વીલે=ઝાંખે; ઝંખવાણે.	વાક્ય=ખે અથવા તે-
પાઠ ૧૨૨ મો.	રગન=છુટી; ખરતરશી.	થી વધારે શબ્દ એ-
અગરખ=એક જાત-દુપકો=દોષ.	ફેરો=ચક્રકર; આંટો.	કઠાં થયાથી જે દી-
નો સફેદ પારદર્શક	પાઠ ૧૨૪ મો.	ખારત બંધાયછે તે.
પડવાજો પથર.	મદારી=ખેલ કરનારા; સ્વર=અથી આં સુ-	અગાડીને=અટકાડીને.
મદારી=ખેલ કરનારા; સ્વર=અથી આં સુ-	ધીમાંનો ગમે તે	ઉઘાડવું=પ્રુલું કરવું.
ખાજગર; નટ લોકો.	એક એક્ષર.	પાઠ ૧૨૬ મો.
નીસર્યા=નિકળ્યા.	ખારાખડી=પદ.	ગળજી=ધ્યાન; નીચે-
સોંધા=સસ્તા.	વ્યંજન=ક થી જ સુ-	ખાતી; ચેટક.
હર=દર; એકેક.		મુચરકો=કબુલાતનો સે

ખ--દરતાવેજ.
 કબૂલત=કરાર; વચન
 બેળી=મેળવી;
 વિરામચિન્હ=વિરામો
 લેવાની નિશાની.
 અટકવું=ચોક્કસ.
 ટપકું=ઝીણું; મીઠું; બિંદુ
 ગુનેગાર=તકસીરવાન.
 દરજી=મેરાંઈ; સુઈ.
 ચોખ્ખું=સાફ; ખુલ્લુ.
 પાઠ ૧૨૭ મો.

જવાબ=ઉત્તર.
 સંભાળ=તપાસ; નીધા.
 ઠમ=ત; છટા.
 પ્રત્યેક=દર એક; દર એક
 શુદ્ધ=ખરો; સીક.
 ઉતાવળ=તાકીદ.
 મહાવરો=આખેપ; ટેવ.
 નિયમ=ધારો; કાયદો
 બાંટો=સાદ; સોર.
 પાઠ ૧૨૮ મો.

બાળબોધ=બ્રાહ્મણી.
 સિપિ=ભાષા; બોલી.
 અનુસ્વાર=મીઠું; બિંદુ.

ગુજરાતી=ગુજરાતની.
 સલંગ=આખી; બધી.
 ધર્મ પુસ્તક=ધર્મની
 વાતની ચોપડી.
 મૂળાક્ષર=પેહેલા શર-
 આતમાં શીખવા-
 ના દસ્કતો.
 ધોરણુ=રીત; રસ્તો.
 બ્રાહ્મણી=બાળબોધ.
 બોલી=ભાષા; લિપિ.
 આળખવાને=પીછાન
 વાને; જાણવાને.

પાઠ ૧૩૦ મો.
 ઈનામ=શીરપાવ; ખુશી
 બદલકંઈ બક્ષીસ
 આપવું તે.
 વિશ્વાસ=બરોસો.
 પાઠ ૧૩૧ મો.
 મુસ્કેલ=અધર; મુશ-
 ખત.

હિમેરવી=વધારવી.
 જોખવું=તોળવું.
 પાઠ ૧૩૨ મો.
 ચતુર=શાણી; ડાહ્યો.

ઝવેરી=હીરા. માણિક
 વગેરેનો વેપારી.
 ઝવેરખાતું=હીરા મા-
 ણિક મોતી વગેરેનો
 બંડાર બરોસો તે.
 પાઠ ૧૩૩ મો.

ધનવાન=પૈસાદાર.
 ફેલ=ટોંગ; ધતુંગ.
 ફાસલાવી=પટાવી; સ-
 મન્નવી.
 ફકીર=સાંઈ; જીખ
 માગનારો.
 ધમકાવીને=ધુરકીચ
 પીને; ધમકી દઈનો
 પાઠ ૧૩૪ મો.

ભાળ્યો=દીટો; જોયો.
 કાગ=કાગડો.
 પાંખાળો=પાંખવાળો.
 રૂપાળો=સારો; મધુર.
 ભોળું=નીખાલાસ; ક-
 પટી નહી તે.
 ખળ=લુચું; કપટી.
 લક્ષણુ=ગુણ; આચરણ.
 દીસેછે=દેખાયછે.

કવિતાની સમજૂતી. ૧૮.

ઝાડપર માળો બાંધવા બેઠો એવા એક કાગડાને જોયો, તે
એ પાંખવાળો બોલતો હતો પણ તેનો સગ સારો હતો નહીં.

પાઠ ૧૩૫ માં. | તરેહ=રીત; પ્રકાર. | કાખલે કરી.
આંકડા=અંક; નંબર. મેળવી=સરખાવી મુ-પુસ્તક=ચોપડી; ગ્રંથ.

ભૂગોળ વિષે.

(દિશાઓ.)

સાવાલ—છોકરાઓ બોલો તો દિશાઓ કેટલી છે ?

જવાબ—દિશાઓ ચાર છે; ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ ને પશ્ચિમ.

સ—દિશાઓ કેમ પારખવી તે તમે જાણો છો ?

જ—હાજી સુરજ ઉપરથી. સુરજ ન દેખાતો હોય તો ધ્રુવના
તારા ઉપરથી; અને તે તારો પણ નહીં દેખાતો હોય તો
વહાણના હોકાયંત્રથી.

સ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા કેમ જાણીએ ?

જ—જેણી ગમ રોજ સુરજ ઉગતો હોય તે પૂર્વ દિશા, અને
સાંજે આથમતો હોય તે પશ્ચિમ દિશા જાણવી.

સ—ત્યારે ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશા કેમ જાણીએ ?

જ—આપણે પૂર્વ દિશા તરફ મોં કરીને ઉભા રહેવું. તો જેણી
ગમ આપણો ડાબો હાથ આવે તે ઉત્તર, અને જેણી ગમ
આપણો જમણો હાથ આવે તે દક્ષિણ દિશા જાણવી.

સ—ત્યારે હોકાયંત્ર, અને ધ્રુવના તારાએ કરીને દિશા શી રીતે
જાણાય છે ?

જ—હોકાયંત્ર એટલે વહાણનો હુકો તે મોટા વહાણોમાં ખ.

હાસી લોકો રાખે છે. તે અંધારી રાતે તેમને બહુ કામ લાગે છે. તે હોકાયત્રની સોય હમેશાં ઉત્તર દિશા તરફ જ રહે છે, તેમ ધ્રુવનો તારો એ પણ ઉત્તર દિશાએ હમેશાં ઉગે છે. એ રીતે ઉત્તર દિશા જણાઈ એટલે પછી બીજી દિશા જાણવી સહેલ છે. એટલું યાદ રાખી મૂકવું કે ઉત્તરની સામે દક્ષિણ દિશા; અને પૂર્વની સામેની પશ્ચિમ દીશા છે.

પૃથ્વી.

સ-પૃથ્વીનો આકાર કેલેવો છે?

જ-પૃથ્વીનો આકાર ગોળ દડા જેવો છે.

સ-આપણે કેમ જાણીએ કે ગોળ દડા જેવો છે?

જ-જો લોકો પૃથ્વીની આસપાસ પ્રદક્ષિણા ફરી આવ્યા છે, તેમનાથી કારણો સાથે સાચિની યમ સુધા છે. તેથી જાણીએ છીએ કે પૃથ્વીનો આકાર ગોળ છે.

સ-પૃથ્વી ગોળ છે તેની સાચિનીના કારણો બતાવો?

જ-હાજી. તે સાચિનીનાં કારણો બહુ છે. ૧. જુનું એક લોકો વાહનમાં બેસીને એક ડેકાણેથી બીજું ડેકાણે જવા રાડ નિકળે છે, અને પૃથ્વીની આસપાસ પ્રદક્ષિણા ફરે છે તો જ્યાંથી તેઓ પેહેલાં નીકળ્યાં હોય ત્યાં પાછા આવે છે. ૨. જુનું જ્યારે ચંદ્ર ચંદ્રરણુ યાચ છે ત્યારે એક તરફ પૃથ્વી અને એક તરફ ચંદ્ર રહે છે, તે વખતે પૃથ્વીની જે જાયાં તે ચંદ્ર ઉપર ગોળ આકાર માલમ પડે છે. ૩. જુનું દક્ષિણ દિશા તરફથી ઉત્તર દિશા તરફ લોકો જાય છે તો ઉત્તર ધ્રુવ નક્ષત્રજસુદેવ પાતું જણાય છે. ૪. જુનું પૃથ્વીના બધા દેશોમાં સુરજ બરાબર વખતે ઉગતો નથી, કોઈ દેશમાં રહેલો તે કોઈ દેશમાં મોડો. કોઈ દેશમાં સહ્યાર પડે તો કોઈ દેશમાં બપોર થાય છે; કોઈ દેશમાં બપોર થાય છે તો કોઈમાં રાત પડે છે, ત્યારે તેનું કારણ પણ પૃથ્વી ગોળ છે તેથી છે.

સ-પૃથ્વીનો પરિઘ કેટલા માઈલ છે?

જ-આસરે ૨૫૦૦૦ માઈલ.

સ-પૃથ્વીનો વ્યાસ કેટલો માઈલ છે?

જ-આસરે ૮૦૦૦ માઈલ.

સ-પૃથ્વીની સપાટી કેમ ખની છે?

જ-પાણી અને જમીન વડે.

સ-પૃથ્વી ઉપર પાણી કેટલું છે તે જમીન કેટલી છે?

જ-જો આખી પૃથ્વીના બરાબર ત્રણ ભાગ કરીએ, તો બે ભાગ એ કરતા વધારે પાણી છે, અને બાકીની જમીન છે.

(વ્યાખ્યા.)

સ-છોકરાઓ બોલો તો તમે નકશો જોયો છે. નકશો તે શું?

જ-હાથ, નકશો એટલે આખી પૃથ્વી કે તેનો કોઈક ભાગ કે દેશ કે શહેર વગેરેનો જે ચિત્રેલા નમુનો તે.

સ-દેશ કોને કહીએ?

જ-જેમાં ઘણા એક પ્રાંતો, જિલ્લા વગેરે આવેલા તે.

સ-પ્રાંત કોને કહીએ?

જ-જેમાં ઘણાએક સંસ્થાન, જિલ્લા, તથા માહલ આવેલા તે.

સ-જિલ્લા કોને કહીએ?

જ-જેમાં ઘણાએક શહેરો તથા ખંડિયા મૂલકો આવેલા તે.

સ-જિલ્લો કોને કહીએ?

જ-જે ઘણાએક પ્રગણાઓ મળી થયેલો તે.

સ-પ્રગણું એટલે શું?

જ-જેમાં નાનાં ગામો ઘણા આવી એક તાલુકો બંધાયેલો તે.

સ-ગામ કોને કહીએ?

જ-જ્યાં કે થોડાંક ગુપડાં (ઘર)ની વસ્તી હોય તે ગામ.

સ-ત્યારે ગામડું કોને કહીએ?

જ--જ્યાં ધણાજ થોડાં ઝુપડાં જેવા ધરની વચ્ચે હોય તે.

સ--તાલુકો એટલે શું?

જ--તાલુકો તો જે પ્રગણું કરીને કહેવાય છે તે.

સ--કસણા એને કહીએ?

જ--પ્રગણાનું જે સાથી મોટું ગામ તે કસણો.

સ--શેઠેર કોને કહીએ?

જ--જ્યાં મોટાં મોટાં જોખંધ ને હાથખંધ ધરો બાંધેલા હોય, અને સારાં સારાં ચૌરાં તથા બજાર હોય. ને જ્યાં ખમંધા કારે સારો વેપાર ચાલતો હોય તે.

સ--ખંડર એટલે શું?

જ--નદી કે દરિયા કાંઠે વેપારના મથકનું જે શેઠેર આવેલું તે.

સ--રાજગાદીનું એટલે શું?

જ--રાજગાદીનું જે મોટું શેઠેર તે.

સ--સ્થાન એટલે શું?

જ--રાજગાદીના વસાવેલા જે નાના નાના ખંડિયા મુલક તે.

સ--પૃથ્વી ઉપર પાણીના કયા કયા ભાગો થયેલા છે?

જ--નદી, સરોવર અથવા ઉપસાગર, સામદ્રિય ની. અમુદ્ર, મહારાગર.

સ--પણ પાણીના મોટા ભાગો કેટલા છે, અને તે દર એકને શું કહે છે તેના નામ દો?

જ--તે પાંચ છે, અને તેમાંના દર એકને મહાસાગર કહે છે. તેમાં નાં નામ; ઉત્તર મહાસાગર, દક્ષિણ મહાસાગર, આટલાંટિક મહાસાગર, પાસિફિક અને હિંદી મહાસાગર.

સ--પૃથ્વી ઉપર જમીનના કયા કયા ભાગો થયેલા છે?

જ--એટ, સંયોગી ભૂમી, ભૂશીર દ્વિપકલ્પ અને ખંડ.

સ--પણ જમીનના સૌથી મોટા ભાગો કેટલા થયેલા છે, અને તે દર એકને શું કહે છે તેના નામ દો?

જ-ને ચારઝે અને તેમાંના દરઝેકને ખંડ કહેછે તેમના નામ;
 યુરોપ, ઓશિયા, આફ્રિકા, અને અમેરિકા. એ શિવાય ઝેક
 પાંચમો ખંડ છે તેને "આસ્ટ્રેલેશિયા" કહીને કહેછે.

સ-અમેરિકા ખંડના કેટલા ભાગ થયલાછે ?

જ-એ ઉત્તર અમેરિકા ને દક્ષિણ અમેરિકા.

સ-નદી કોને કહીએ ?

જ-જે પાણીનો ધોધ પર્વતમાંથી અથવા સરોવર માંથી નીકળીને
 ઢળતી જગ્યામાં થઈને સમુદ્રને મળેછે તે.

સ-સરોવર કોને કહીએ ?

જ-આસપાસ એ તરફ જમીન આવેલી ને વચમાં પાણી ને.

સ-અખાત કોને કહીએ ?

જ-જમીન ઉપર ઘણા લાંબો ગયલો સમુદ્રનો ફાંટો તે.

સ-ઉપસાગર કોને કહીએ ?

જ-અખાતનું મેં પેહોળું થયલું તે.

સ-સામુદ્રધુની તે શું ?

જ-જે સાંકડો પાણીનો ભાગ પાણીના એ મોટા ભાગને સાંધેછે તે.

સ-સામુદ્રધુની ને સરોવરથી ઉલટું શું ?

જ-સામુદ્રધુનીથી ઉલટું સંયોગી ભૂમી ને સરોવરથી ઉલટું એટ.

સ-સમુદ્ર! સાગર કે દરિયો કોને કહીએ ?

જ-માહાસાગર કરતાં નાનો જે પાણીનો ભાગ તે.

સ-ત્યારે માહાસાગર એટલે શું ?

જ-માહાસાગર એટલે મોટો સાગર અથવા દરિયો ; પૃથ્વી ઉપર

ખારા પાણીના પાંચ ભાગ કીધાછે તેમાંનો જે અડધો ભાગ તે.

સ-એટ કોને કહીએ

જ-ચોતરફ ફરતું પાણી, ને વચમાં જમીન તે.

સ-સંયોગી ભૂમી એટલે શું ?

જ—સાંધનારી જમીન; (જે સાંકડો જમીનનો ભાગ જમીનના
એ મોટા ભાગને સાંધે છે તે.

સ—ભૂશીર, ભુશલાકા, અથવા કેપ કોને કહીએ?

જ—જે જમીનની અણી લાંબી વધીને સમુદ્રમાં ગયલી તે.

સ—દ્વિપકલ્પ કોને કહીએ?

જ—જે જમીનનો ભાગ આસપાસ ત્રણ બાજુએ પાણી, અને
એક બાજુએ જમીનથી વીટલાયલો તે.

સ—ખંડ કોને કહીએ.

જ—જમીનના મોટા ભાગ જેમાં ઘણા દેશો આવેલા હોય છે તે.

સ—દુંગર, પાહાડ અને પર્વત કોને કહીએ?

જ—જમીન ઉપર જે મોટા જાંચા ટેકરા હોય તે દુંગર; એવા
ઘણા દુંગર સાથે જોડાઈને પૃથ્વીની સપાટીથી ઘણા જાંચા
ગયલા તે પહાડ; અને એવા એવા જાંચા પાહાડ જોડાઈને
સાથે લાંબા પથરાયલા તે પર્વત કહેવાય.

સ—ખાડી કોને કહીએ?

જ—સમુદ્રને મળવાની આગમજ ભરતીનું પાણી માંહે આવે એ
વું નદીનું મુખ જે પોહોળું થાય છે તેને ખાડી કહે છે.

સ—નદીનું મૂળ અને મુખ તે શું?

જ—જે પર્વત કે સરોવરમાંથી નદી નીકળે છે તે ડોકાણને મૂળ
અને જ્યાં કે નદી સમુદ્ર અથવા દરિયાને મળે છે તેને મુખ કહે છે.

સ—છોકરાઓ આવો તમને સુરત જીલ્લાની ભૂગોળ શીખવું,
ખોલો તો સુરત જીલ્લો ક્યાં આવ્યો છે?

જ—સુરત જીલ્લો એ ગુજરાત પ્રાંતમાં બધા જીલ્લા કરતાં છેક
દક્ષિણે આવેલો છે.

સ—સુરત જીલ્લાની આરે દિશાએ શું શું આવ્યું છે?

જ- કિતરે કીમ નદી તથા ભર્ય જલ્લો; દક્ષિણે દમ્ભજી ગંગા નદી, તથા થાણા જલ્લો; પૂર્વે વડોદરા તથા રાજપીપળાનું સંસ્થાન, ને ગાયકવાડ, વાંસદા. તથા ધરમપોરના રાજાનો મૂલક; પશ્ચિમે ખંભાતનું અખાત તથા અરબી સમુદ્ર છે.

સ- સુરત જલ્લામાં નદીઓ તથા ખાડીઓ કઈ કઈ આવી છે તે જાણો. અતે તે દરએક પર કયા કયા કસબા તથા ગામો આવેલા છે તેના પણ નામ દો ?

જ- કીમ નદી ઉપર-ધવાવ, કડોદરા.

સીના નદી ઉપર ભગવા, ઓરખાડ.

તેના ખાડી-વાણવા, તેના ઈચ્છાપોર.

તાપી નદી-સુરત, રાંદેર, વરીઆવ, વોરા કડોર, કામરેજ, બહુધાન, કડોદ, માંડવી.

મીઠોળા નદી-મરોલી, બારડોલી. ને વીઆરા.

પુરણા નદી. જલાલપોર, નવસારી, મહુવા, વાલોડ, બુદ્ધારી. અંતપોર.

અંગીકા નદી ખીલીમોરા, કંછોલી, ઉનાઇ.

કાવેરી નદી-ચીખલી.

ઔરંગા નદી-વલસાડ.

ખર નદી-ભગોદ, હરીઆ. ઉમરસાડી, બાલગા પારડી,

પરીઆલી અથવા કોથલ ખાડી-પલસાણા.

કોલક નદી-કોલક, બગવાડા, તુકવાડા.

દમ્ભજીગંગા નદી-દમ્ભજી.

સ- સુરત જલ્લામાં સૈથી મોટી નદી કઈ, ને તે કયાથી નીકળી ને કોને મળે છે ?

જ- સૈથી મોટી નદી તાપી, તે સાતપુડાના પાલડમાંથી નીકળીને ખંભાતના અખાતને મળે છે. કીમ નદી સૈથી

ધણી નાની છે પણ ચોમાસામાં એમાં ઘણું પુર આવે છે,
તે રાજપીપળામાંથી નીકળીને ખંભાતના અખાતને મળે છે.

સ--સુરત જીલ્લામાં ડુંગરો કયા કયા આવ્યા છે ?

જ--એમાં એક મોટા ડુંગર વલસાડ પ્રગણામાં પારનેરાનો છે
તે શીવાય ખીજા જાણવા લાયક એ જીલ્લામાં ડુંગરો નથી.

સ--સુરત જીલ્લામાં રેલવે કયા કયા પ્રગણામાં આવી છે ?

જ--ઝોરપાડ, ઝોર્યાસી, જલાલપોર. વલસાડ. ને પારનેરા.

સ--એ જીલ્લામાં આગાશીના રેલવેના સ્ટેશનો કયા કયા આવ્યા છે ?

જ--જીલ્લામાં મોટા સ્ટેશનો ગાયકવાડી ગામના મળી કુલ ૧૫
છે, તેનાં નામ; કીમ, સાયન, અમરેલી, સુરત, સચીન,
મરેલી. નવસારી, અમલસાડ. ખીલીમોરા, ડુંગરી, વલ-
સાડ, હરીઆ, પારડી, ઉદવાડા ને વાપી.

સ--સુરત જીલ્લામાં વસ્તી કેટલા માણસની છે ?

જ--એ જીલ્લાની વસ્તી ૬૧૪૧૯૮ માણસની છે.

સ--એ જીલ્લામાં પારસી લોકની વસ્તી ઘણી ખરી કયા કયા
ગામો તથા કસબામાં છે ?

જ--મોરા, સુંહાણી બાઠા, અડાજણ. રાંદેર, સુરત, નવસારી, ગ-
ણુદેવી, ખીલીમોરા, વલસાડ, ને ઉદવાડા.

સ--સુરત જીલ્લામાં મોટા ગાયકવાડી કસબા તથા મહાસે કયા
આવ્યા છે ?

જ--વસ્ત્રારી, ગાલા, વરીઆવ, કામરેજ, ટીંબા, બલેશ્વર, મરે-
લી, તેલારા, મહુવા, નવસારી, ગણુદેવી, ખીલીમોરા, અ-
નાવળ, અંતાપુર, વલવાડા, વીઆરા વગેરે.

સ—સૂરત જીલ્લામાં ગાયકવાડી શીવાય ખીજાં દેશી રાજ્યો કયાં કયાં અને કયાં આવ્યાં છે ?

જ—સચીન સંસ્થાન ચોર્યાસી પ્રગણાની હદમાં, વાંસદા સંસ્થાન ચીખલી પ્રગણાની પૂર્વે ને ધરમપોર સંસ્થાન વલસાડ પ્રગણાની પૂર્વે છે,

સ—સૂરત જીલ્લાના કયા કયા ગામોમાં જનત્રા ભરાય છે ?

જ—સૂરત મોરા, ટુલપાડા, કતારગામ, બહુધાન, દેવકી, ઉનાઈ ઉદવાડા, ને કુંતા.

સ—સૂરત જીલ્લામાં મીઠા બંદરો કયા કયા ગામમાં આવેલાં છે ?

જ—એ જીલ્લામાં મીઠાબંદર કુંદીઆણા; જીઆવ ખુડીઆ. પનાર છરવાડા વગેરે ગામોમાં આવેલાં છે. પણ છરવાડા શીવાય તે બધાને હાલમાં બંધ કરીધા છે,

સ—સૂરત જીલ્લામાં બંદરની માફક કયા કયા ગાંમો વેપારને મા રામમાં આવે છે ?

જ—ભગવા, દાંડી, રાંદેર, સૂરત, વલસાડ, ઉમરસાડી, કોલક, ને દમ્મણ.

સ—સૂરત જીલ્લામાં અંગ્રેજી નિશાળો કયાં કયાં આવી છે ?

જ—સૂરત, નવસારી, ગણદેવી, ને વલસાડ.

સ—સૂરત જીલ્લામાં મુખ્ય પાક શાનો થાય છે ?

જ—ડાંગર, કપાસ, જુવાર, ઘઉં, બાજરી, ને શેરડી.

સ—સૂરત જીલ્લામાં કેટલાં પ્રગણાં આવ્યાં છે તેના નામ દો ?

જ—આઠ પ્રગણા છે, તેમના નામ નીચે મુજબ.

૧ ઝારપાડ, ૩ માંડવી, ૫ જલારપોર, ૭ વલસાડ,

૮ ચોર્યાસી, ૪ ખારડોલી, ૬ ચીખલી, ૮ ખરડી.

જાહેર ખબર.

અસ ત્રીજી ચોપડીના અર્થ તથા ગુજરાતી સાતે ચોપડીના અર્થ એને બીજી સમજાવી જાતની અંગરેજી ગુજરાતી ટ્રાન્સીરીસો તથા તેમના તમામ જુદા જુદા અર્થો તથા મીનીંગો. તમામ ગાય નો. વારતાની ચોપડીઓ તથા નીચે લખેલી ચોપડીઓ નીચે સહી કરનાર પાસેથી મળશે.

સુરત જીલ્લાની ભૂગોળ ૦-૧-૬

કાશ્મીરની ચોપડી ૦-૧-૦

આંકની ચોપડી ૦-૧-૦

હિંદુસ્તાનનો ઇતીહાસ ચોથા ધોરણ માટે વંશાવળી તથા મુખ્ય દેશીગત સહીત વગર પ્રશ્નોત્તરનો. ૦-૩-૦

હિંદુસ્તાનની ભૂગોળ " " " " ૦-૨-૬

બાજોપયોગી ગુજરાતનો ઇતીહાસ. પાના ૩૨ અસલ કીમત બે આના પછી હાલ ફક્ત ૦-૧-૦

બાજોપયોગી મુખ્ય ઇલાકાની ભૂગોળ ૦-૧-૬

ગુજરાતી કાવ્ય શંકેપના અર્થ ૦-૩-૦

સેકન્ડ યુક ભાગ ૨ જાના મીનીંગ ૦-૧૦-૦

ઉપલી ચોપડી અને બીજી બધી જાતની ચોપડી વીસે બદી અસ્ત કરવો હોય તો પોષ્ટપેડ કાગળ લખીને કરવો.

સામગ્રી ખરીદનારને સારૂ કમીશન આપવામાં આવશે.

લડુભાઈ જમનાદાસ

બુક્સેલર.

કેળાખીડના પુલની પાસે નવી સડક ઉપર.

